

Espen Ulltang

Etikk i anvendt idrettspsykologi

En kvalitativ studie av idrettspsykologiske rådgiveres etiske utfordringer i anvendt idrettspsykologi, og håndtering av disse.

Masteroppgave i idrettsvitenskap

Seksjon for coaching og psykologi

Norges idrettshøgskole, 2015

Sammendrag

Idrettspsykologi er et fag som arbeider for å utvikle mentale ferdigheter hos utøvere og trenere. De som arbeider med anvendt idrettspsykologi møter en rekke etiske utfordringer i sin praksis, men kunnskap om dette synes mangelfullt i Norge. Internasjonalt er det publisert en rekke essays, artikler, og bøker om etiske utfordringer i anvendelsen av faget, men ingen studier viser hvordan norske idrettspsykologiske rådgivere opplever slike utfordringer, eller hvordan de håndteres. Denne studien har tatt sikte på å fylle vakuemet av slik kunnskap. Data er hentet inn gjennom fem idrettspsykologiske rådgiveres deltagelse i fenomenologiske dybdeintervjuer, bearbeidet i en induktiv innholdsanalyse. Respondentenes mange erfaringer er samlet i to hovedkategorier; *etiske utfordringer* og *håndtering av etiske utfordringer*. Etiske utfordringer viser seg i hovedsak gjennom fire underkategorier; *kompetanse, konfidensialitet, roller og relasjoner*, og *setting*. Håndtering av etiske utfordringer er samlet i fire underkategorier; *etiske retningslinjer, refleksjon, rådgiving*, og *personlige egenskaper*. Funnt i studien er diskutert i lys av profesjonsetiske prinsipper og lovverk (APA Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct, AASP Ethical Principles and Standards, Etiske Prinsipper for Nordiske Psykologer, og Helsepersonelloven), i tillegg til utdanning og utviklingen av profesjonen. Resultatet er beskrivelser av en rekke etiske utfordringer, som respondentene tilsynelatende deler med sine internasjonale kolleger. Dette er utfordringer knyttet til utdanning og kompetanse, andre involverte parter, konfidensialitet, settingen de arbeider i, etiske retningslinjer, samt sertifisering og profesjon. Studien formåner til videre forskning på området og utvikling av prinsipper for ytterligere avansement av fagfeltet.

Innhold

Sammendrag	3
Innhold	4
Forord	6
1. Innledning og bakgrunn for oppgaven	7
1.1 Beskrivelse av tema	7
1.2 Eksisterende kunnskap og forskning.....	8
2. Teoretisk rammeverk	11
2.1 Valg av teori.....	12
2.2 Beskrivelse av teorien.....	12
2.2.1 Grunnleggende etikk	12
2.2.2 Etikk i psykologi	14
2.2.3 Etikk i anvendt idrettspsykologi.....	15
2.3 Problemstilling.....	20
3. Metode	20
3.1 Utvalg	22
3.2 Datainnsamling.....	23
3.3 Prosedyrer.....	24
3.4 Analysemetode.....	25
3.5 Kvalitetskrav	27
3.6 Etikk	28
4. Resultater og diskusjon	30
4.1 Ethiske utfordringer.....	31
4.1.1 Kompetanse.....	31
4.1.2 Konfidensialitet	36
4.1.3 Roller og relasjoner	40
4.1.4 Setting	43

4.2	Håndtering av utfordringer	46
4.2.1	Etiske retningslinjer.....	46
4.2.2	Refleksjon.....	50
4.2.3	Rådføring.....	53
4.2.4	Personlige egenskaper	55
5.	Oppsummering og konklusjon	57
5.1	Hovedfunn.....	58
5.2	Styrker og begrensninger ved studien.....	58
5.3	Praktiske implikasjoner.....	60
	Referanser	62
	Vedlegg	69

Forord

Som lærer og personlig trener har jeg alltid hatt interesse for etiske utfordringer. Interessen ble ytterligere forsterket gjennom studiet «advanced psychology of sport» og «anvendt idretts- og aktivitetspsykologi» ved Norges idrettshøgskole. Etiske problemstillinger syntes særlig å dukke opp knyttet til det anvendte arbeidet med utøvere. Refleksjon rundt disse, og ikke minst veileders oppmuntring, gav meg incentivet til å studere etikk i anvendt idrettspsykologi videre.

Det er en rekke personer har bidratt til at dette prosjektet har kommet i havn, og til disse vil jeg rette min takknemlighet. Først og fremst, en stor takk til min kone, Stine, som har holdt ut med meg gjennom to års etterutdanning. Uten din kjærlighet, støtte og oppmuntring ville dette ikke vært mulig.

En stor takk rettes til respondentene som stilte opp og brukte sin dyrebare tid på intervjuer. Uten dere ville oppgaven ikke vært mulig å gjennomføre. Takk til forelesere, medstudenter og klassekamerater for to hyggelige og lærerike år på NIH. En spesiell takk går til min studentkollega, Thomas Børresen, for faglig bidrag, og utallige gode samtaler og refleksjoner, rundt både studiet og livet generelt.

Til slutt, en stor takk til min dyktige veileder, Anne Marte Pensgaard, for faglige diskusjoner og bidrag, din evne til autonomistøtte, og ikke minst, at du alltid trodde på meg og oppgaven.

Alt som kommer til min viten under utøvingen av mitt yrke eller i daglig samkvem med mennesker, som ikke burde bli kjent for andre, vil jeg holde hemmelig og aldri avsløre. Hvis jeg holder denne ed trofast, vil jeg kunne nyte mitt liv og utøvingen av min kunst, respektert av alle mennesker i all tid; men hvis jeg bli avledet fra min ed eller bryte den, måtte så det motsatte bli min byrde

(Utdrag fra den Hippokratiske ed)

Oslo, 24.04.2015

Espen Ulltang

1. Innledning og bakgrunn for oppgaven

Psykologi er et fagområde opptatt av menneskelig atferd og mentale prosesser. Det finnes en rekke områder og retninger innenfor psykologien som tar for seg ulike deler av fagområdet, som utvikling av mennesket, dets forutsetninger og evne til å tenke, sammenhengen mellom psykologiske prosesser og nervesystemet, menneskets personlighet, læring og samhandling og interaksjon med andre. Den vitenskapelige psykologien er også opptatt av motivasjon, følelser, språk, intelligens, helse og psykiske lidelser (Håkonsen & Standal, 2002). Mange av disse sentrale områdene er interessante for idretten, nettopp fordi de vil være avgjørende for en persons prestasjoner. Selv om de første vitenskapelige undersøkelsene kan spores tilbake til begynnelsen av det tyvende århundre, blir idrettspsykologien blir beskrevet som et ungt fag. Teorier utviklet på 1950-60-tallet, som påvirket hvordan utøvere tenkte om motivasjon og læring, førte til økt interesse og mer organisert forskning på fagfeltet (Raalte & Brewer, 1996). Den første World Congress of Sport Psychology ble avholdt i Roma i 1965, og førte til ytterligere samarbeid mellom aktører og produksjon av kunnskap (Nideffer, 1981). Idrettspsykologien befatter seg med kunnskap fra psykologien og en rekke retninger innen idrettvitenskapen (f.eks. kinesologi, fysiologi, coaching). I anvendelsen av faget forsøker man å forbedre mentale ferdigheter hos utøvere og trenere, med sentrale områder som spenningsregulering, konsentrasjon, målsetting/motivasjon, visualisering, planlegging av hverdagen med mer (Pensgaard, 2005).

1.1 *Beskrivelse av tema*

Som i psykologien, og andre fagfelt der en arbeider med mennesker, vil en idrettspsykologisk rådgiver møte på mange utfordringer og etiske dilemmaer i løpet av sin karriere (Andersen, 2005a; Brown & Cogan, 2006; Pauline, Pauline, Johnson, & Gamble, 2006; WatsonII, Clement, Harris, Leffingwell, & Hurst, 2006). Samarbeid med utøvere vil kunne føre til en relasjon preget av nærhet og tette bånd, (e.g. Williams & Andersen, 2012). For at det skal opprettholdes profesjonalitet i denne relasjonen, kreves det at partene opptrer på en god måte, der hovedansvaret ligger hos den profesjonelle (Knapp & VandeCreek, 2012) - her den idrettspsykologiske rådgiveren. Idretten i Norge har utviklet retningslinjer for relasjonen

mellom trener og utøver (idrett.no), slik de har i en rekke andre land (f.eks. Canada, USA, Storbritannia). I Norge er dette basert på NIFs verdiarbeid.

I idrettspsykologien er etisk sensibilitet særs viktig, fordi man i arbeidet med utøvere kan oppleve problemstillinger som nærmer seg det kliniske. Dette er psykologers kompetansefelt (Nideffer, 1981). Man møter mange ulike ambisiøse mennesker, med stor villighet til å strekke seg langt for å nå målene sine, noe som kan gi en rekke utfordringer man må være bevisst (f.eks. maktforhold, sårbarhet og lignende). I motsetning til idrettspsykologiske rådgivere, har norske psykologer retningslinjer de er lovpålagt å forholde seg til. Kunnskap om disse lover og prinsipper er noe alle studenter ved profesjonsstudiet i psykologi får gjennom utdanningen. Evnene til å reflektere over etiske problemstillinger og kunne forholde seg til gjeldende lov og retningslinjer står sentralt i studiet (uio.no). Idrettspsykologiske rådgivere har som nevnt ikke slike lovpålagte retningslinjer (Andersen, 2005a). Dermed blir det naturlig å spørre hvilke etiske prinsipper de jobber etter.

Utgangspunktet for dette prosjektet er et ønske om å finne kunnskap om etiske utfordringer idrettspsykologiske rådgivere i Norge møter i sitt arbeid med utøvere i idretten, samt hvordan disse utfordringene blir håndtert. Etisk opplæring og bakgrunn vil være et sentralt tema for valgene som blir tatt av fagpersonene, og er dermed også av stor interesse for denne studien. Målet er ikke å skulle gi et fasitsvar på etiske utfordringer og håndtering av disse, men å belyse temaet, da det ses som svært viktig i anvendt idrettspsykologi (Stapleton, Hanks, Hays, & Parham, 2010). Ved å beskrive opplevelsene fra idrettspsykologiske rådgivere kan vi få mulighet til å danne oss et bilde av utfordringer og reflektere over håndtering av disse. Denne kunnskapen kan øke bevissthet og refleksjon og integreres i egen praksis.

1.2 Eksisterende kunnskap og forskning

For å finne eksisterende kunnskap på området, har det blitt søkt i en rekke databaser som; web of science, PsycInfo, SPORTDiscus, PubMed, og BIBSYS Ask. Søkeord som har blitt brukt er ethics, psychology, education, profession, sport, train, applied, dilemmas, issues. Disse er brukt i ulike kombinasjoner og ordendringer for å få relevante treff. SPORTDiscus gir 41 treff ved søk på «sport psychology» koblet med «norway» geografisk, og ingen av titlene tar for

seg utdanning, etikk eller profesjon. Samme søk i web of science gir 17 treff, ingen av disse omhandler utdanning, etikk eller profesjon. PubMed gir 195 treff med søkeord «sport psychology norway» og ingen handler om utdanning, etikk eller profesjon. Ved å utelukke «Norway» som geografisk søkeområde, gis langt flere treff. I web of science per 11.09.2014 er det funnet 31 treff ved å søke «ethic issues sport psychology», «ethic dilemma sport psychology» gir 16 treff, mens ved å koble inn «applied», altså «ethic dilemma applied sport psychology» får man 4 treff. Samtidig gir «ethic sport psychology» kun 4 treff. Nye søk gjort 14. april 2015 gav få nye treff, ingen som gir relevant endring i funnene. Av treffene som ble funnet, eksisterer det i hovedsak essays og filosofiske artikler på temaet, skrevet av internasjonale aktører på fagfeltet. De aller fleste diskuterer temaet ut ifra egen praksis der dilemmaer og utfordringer de selv har opplevd blir belyst. Som nevnt er det ikke funnet slik kunnskap fra norske fagpersoner i anvendt idrettspsykologi.

Det som finnes av kunnskap er en rekke uttalelser, artikler og bøker fra professorer og idrettspsykologiske rådgivere av ulik nasjonalitet som sier noe om utfordringer i anvendt idrettspsykologi, og utdanningen som skal gi kompetanse til å arbeide som idrettspsykologisk rådgiver (Acharya, 2010; Andersen, 2005b; Etzel & WatsonII, 2014; Nideffer, 1981; Vealey, 2007; WatsonII et al., 2006). Etikk er et svært sentralt tema både for praksis, og når utdanning og profesjon blir diskutert. I tillegg til enkeltpersoners uttalelser finnes det en rekke ulike nasjonale og internasjonale foreninger for idrettspsykologi (f.eks. International Society of Sport Psychology, Association for Applied Sport Psychology (heretter AASP), Norsk Forening for Idrettspsykologi, American Psychological Association (heretter APA) division 47) som gjør forsøk på å samle medlemmer og sette idrettspsykologifaget på agendaen.

I Norge, som i de fleste andre land, er det slik at tittelen psykolog er forbeholdt de som har bestått embetseksamen i psykologi og innehar autorisasjon for å arbeide som psykolog. En lignende ordning finnes ikke i idrettspsykologien i Norge foreløpig, og ingen kan med rette kalle seg idrettspsykolog. Det er flerer som etterlyser profesjonsutdanning i faget (e.g. Nideffer, 1981; Raalte & Brewer, 1996), og vi kan spørre oss om det burde arbeides mot en slik ordning. Ved å standardisere kompetanse hos aktørene, vil man i større grad kunne sikre de som bruker tjenestene en idrettspsykologisk rådgiver i dag tilbyr. Når man så snakker om

en profesjonsutdanning er det nærliggende å spørre seg hvilke krav og retningslinjer en slik utdanning skal følge. I så måte oppleves det naturlig å se i retning av profesjonsstudiet i psykologi, som kan ses som en av moderdisiplinene for idrettspsykologien.

I idretten i Norge finnes det retningslinjer for barne- og ungdomsidrett, fair play og antidopingregler. På samme måte har toppidretten egne retningslinjer for hvordan idretten skal drives (idrett.no). Disse retningslinjene og reglene må alle i idretten forholde seg til, men mange av disse krever en viss form for tolking i etisk retning hvis de skal fungere hensiktsmessig, slik det er med alle etiske retningslinjer (Aoyagi & Portenga, 2010; Knapp & VandeCreek, 2012). Dermed vil etisk sensibilitet hos hver enkelt aktør være avgjørende.

For å finne kunnskap om institusjoner som tilbyr idrettspsykologisk utdanning i Norge, er det gjort en enkel kartlegging gjennom å søke opp disse på internett. En rekke utdanningsinstitusjoner tilbyr idrettsutdanning i Norge, av disse er det tilsynelatende kun tre som har idrettspsykologi som eget kurs (Høgskolen i Bergen, Høgskolen i Hedmark, Norges idrettshøgskole). Søkene indikerer at Norges idrettshøgskole (NIH) er alene om å tilby bachelor-, master-, og doktorgrad i coaching og idrettspsykologi. I fagplanen til idrettspsykologistudiene er det kun ved NIH at etikk er nevnt som en del av temaene som tas opp i undervisningen. Det arbeides med masterstudie i idrettspsykologi ved Høgskolen i Lillehammer, men denne er enda ikke kommet i gang per vår 2015 og innholdet i fagplanen er ukjent. Kartlegging fra USA viser at studiesteder som gir utdanning innen idrettspsykologi mener etikk er viktig, men at det får liten eller ingen plass i undervisningen (Watson II, Zizzi, & Etzel, 2006). Som undersøkelsen også viser ligger idrettspsykologien langt etter «moderfaget» psykologi når det kommer til etisk utdanning i USA, og ut ifra de enkle søk som er gjort, antas det at situasjonen er lignende i Norge.

Anvendt idrettspsykologi er et fagfelt der en rekke etiske problemstillinger vil dukke opp, og dette er utfordringer fagpersonene som arbeider der må håndtere. De søk som er gjort viser at det i dag ikke finnes konkret kunnskap om etiske utfordringer hentet fra idrettspsykologisk praksis i Norge. Dermed synes det nødvendig å starte en prosess der denne type kunnskap kan bearbeides og legges frem, slik at faget kan få et ytterligere løft i forhold til profesjonalitet i

sin virksomhet (e.g. Aoyagi, Portenga, Poczwardowski, Cohen, & Statler, 2012; Nideffer, 1981; Tod, 2013). Dette er en prosess som pågår internasjonalt, og norske idrettspsykologiske rådgivere bør også ta del i denne utviklingen. En studie som belyser hvordan idrettspsykologiske rådgivere i Norge opplever etiske utfordringer og håndterer disse vil være av interesse, slik at nåværende og fremtidige idrettspsykologiske rådgivere får ytterligere kunnskap om fagfeltet, som er målet for denne oppgaven.

2. Teoretisk rammeverk

Den grunnleggende etikken er basert på ulike filosofiske teorier, og utviklingen av etikken som moralsk rettesnor baserer seg på disse (Thommessen & Wetlesen, 2002). De ulike retninger innen etisk tenkning handler om hvordan mennesker bør tenke og handle i ulike situasjoner, herunder er profesjonsetikken et eksempel på hvordan vi skal utøve vår praksis på en god måte (Knapp & VandeCreek, 2012; Nideffer, 1981). Internasjonalt har idrettspsykologien utviklet etiske retningslinjer basert på blant annet profesjonsetikken i psykologi (f.eks. AASP), og norske idrettspsykologiske rådgivere kan benytte en lignende tilnærming ved fremtidig utforming av prinsipper.

Begrepet idrettspsykolog er satt sammen av to ord; *idrett* og *psykolog*. Begge ordene sammen kan antyde at man har bakgrunn fra profesjonsstudiet, er autorisert psykolog og har utdanning innen idrett. Dette er ikke nødvendigvis riktig. Ofte blir begrepet brukt om noen som arbeider med aspekter av faget idrettspsykologi (f.eks. mental trening, målsetting og motivasjon, gruppedynamikk eller lignende), uten at man nødvendigvis er psykolog. Psykolog er en beskyttet tittel man kan få etter gjennomføring av profesjonsstudiet og innvilget søknad om lisens for å arbeide som psykolog. Profesjonsstudiet i psykologi i Norge gir en rekke muligheter for spesialiseringer, men ingen av disse er rettet mot idrett. Blant høgskoler i Norge er det flere som tilbyr studier i *idrettspsykologi*. Som nevnt, er det kun Norges Idrettshøgskole som, i skrivende stund, tilbyr idrettspsykologi på master- og doktorgradsnivå. Det finnes foreløpig ingen profesjonsutdanning for å bli idrettspsykolog, og dermed velger jeg videre i denne oppgaven å unngå begrepet *idrettspsykolog*, og heller bruke *idrettspsykologisk rådgiver*

om de som arbeider anvendt med faget idrettspsykologi. Det legges til at problemstillingen knyttet til tittelen idrettspsykolog også diskuteres internasjonalt. Det finnes en rekke psykologer og ikke-psykologer som kaller seg idrettspsykolog, mental trener, mental coach, endringsterapeut og lignende, i egenskapen av at de arbeider i idretten med psykologiske fagemner (Andersen, 2005a; Etzel & WatsonII, 2014). At media i sin uvitenhet fremstiller idrettspsykologiske rådgivere som «idrettspsykologer», kan være en medvirkende årsak til feilaktig tittelbruk.

2.1 Valg av rammeverk

Resultatene i studien vil ses i lys av profesjonsetikk i psykologi og idrettspsykologi, og lovverk som psykologer er underlagt. Grunnen til dette valget er de tekster og sammenligninger som tidligere er gjort av psykologer og idrettspsykologiske rådgivere mellom idrettspsykologifaget og klinisk psykologi (e.g. Etzel & WatsonII, 2014; Nideffer, 1981). Trolig vil en del av problemstillingene som idrettspsykologien opplever både som fag og i anvendt forstand, være lignende de psykologifaget har vært igjennom og tar for seg i profesjonsetikken. Det antas dog at noen problemstillinger er unike for idrettspsykologien og at profesjonsetikken i psykologi ikke kan dekke alle områder. Dette vil i så fall ytterligere forsterke behovet for å utvikle kunnskapen på feltet.

2.2 Beskrivelse av rammeverk

I dette kapitlet vil jeg forsøke å gi noen eksempler på ulik etisk tenkning, etikk i psykologi og etikk i anvendt idrettspsykologi, herunder også profesjonsetikk og lovverk som psykologer i Norge må forholde seg til. Grunnet rammene av oppgaven er det kun gjort en kort oppsummering av utvalgte personer og hendelser som har påvirket ulike retninger innen etikken. For mer inngående lesing i grunnleggende etikk oppfordrer jeg til å søke ytterligere litteratur på emnet, for eksempel Thommesen og Wetlesens bok *Etisk tenkning* fra 2002.

2.2.1 Grunnleggende etikk

Etikken strekker seg langt tilbake i historien og er et mye diskutert tema blant mange filosofer og samfunnsvitere som gjorde forsøk på å skape teorier om hvordan mennesker bør tenke og

handle. Hva de så som god handling må ses i lys av det samfunnet de levde i, og kanskje som et opprop mot dette. I takt med samfunnsutviklingen og menneskene som har levd i samfunnene har også etikken utviklet seg i ulike retninger. Resultatet er en rekke teorier basert på grunnsyn for menneskelig samhandling, som vi bruker i dagliglivets vurdering av rett og galt. Slike normative etiske teorier deler Thommessen og Wetlesen (2002) inn i ulike perspektiver som; dygdsetikk, nytteetikk, pliktetikk, og rettighetsetikk.

Både dygdsetikk og nytteetikk faller under det som kalles teleologiske teorier. Om en handling er moralsk eller ikke blir her vurdert på bakgrunn av om den er god eller dårlig, enten i seg selv eller konsekvensen den får. *Dygd* (godhet, dyktighet o.l.) sto sentralt i middelalderen, og tenkere som Platon og Aristoteles brukte helheten i dygder som målestokk for en rettferdig persons karakter. Dygdsetikk finner vi også i kristendommen (tro, håp og kjærlighet), og kirken har vært dominerende i spørsmål om moral frem til vår tid. Humes moralfilosofi kan sies å være både dygdsetisk og konsekvensetisk, der handling som fører til glede eller nytte er god, og dydighet er å kunne bedømme situasjoner upartisk (Tollefsen, Syse, & Nicolaisen, 2002). Utilitaristen Bentham fremhevet nytteprinsippet for moralske handlinger der fokuset var «størst mulig lykke» for flest mulig. Et slikt perspektiv fordrer ikke at en handling nødvendigvis er god i seg selv, men at flest mulig gjør nytte av den (Thommessen & Wetlesen, 2002).

Deontologiske perspektiver vurderer handlinger som moralske om de er i henhold til *plikter* eller *rettigheter*. Kant's idéer om at mennesket er moralsk pliktig til å bruke fornuften for å finne rett handling, er et eksempel på pliketisk tenkning. Han formulerte det kategoriske imperativ som stiller visse krav til moralsk handling, blant annet at handlingsregelen skal kunne gjøres til en allmenn lov (Sivertsen, 2002). Et slikt perspektiv legger til grunn at det finnes normer for rett handling, og at man plikter å følge normen. På samme måte som pliktetikken baserer seg på normer, kan vi si at rettighetsetikk er basert på tanker om at mennesker er skapt like og frie, og dermed skal behandles etter samme lov. Rettighetsetikken kan sies å være et resultat av opprop mot maktbruk (f.eks. den franske revolusjonen), og de grunnleggende tankene om menneskerettigheter finner vi igjen i menneskerettighetene som er blitt utformet (Thommessen & Wetlesen, 2002).

For å belyse de ulike perspektivene i et praktisk eksempel, kan vi se på *taushetsplikt*. I Norge er taushetsplikt nedfelt i Helsepersonelloven § 21, der det heter at: «Helsepersonell skal hindre at andre får adgang eller kjennskap til opplysninger om folks legems- eller sykdomsforhold eller andre personlige forhold som de får vite om i egenskap av å være helsepersonell» (Helsepersonelloven, 1999). En kan si at helsepersonell plikter å overholde normen om pasientens rettigheter til å tilbakeholde privat informasjon, og brudd på dette vil være umoralsk og kan få følger. Altså kan dette ses ut ifra både plikt- og rettighetsetiske prinsipper. Allikevel finnes det flere perspektiver å ta hensyn til. For eksempel kan helsepersonell måtte bryte taushetsplikten hvis det foreligger særskilt grunn (f.eks. fare for skade på person eller eiendom), og hvis annet lovverk tilsier at informasjonen må deles. I det siste kommer nytteperspektivet frem, der samfunnet og andre menneskers interesse må vurderes. Vurderinger om å overholde taushetsplikt eller bryte denne vil være et spørsmål om hva som er rett handling, slik sett kan vi trekke frem det dydsetiske perspektivet, der hver enkelt helsepersonells evne (dyktighet) vil være sentralt.

2.2.2 Etikk i psykologi

Knapp & VandeCreek definerer etikk og anvendt etikk slik: “Ethics refers to values, how we ought to behave, and what constitutes proper conduct. Practical or applied ethics refers to the application of ethics to specialized areas or professions, such as psychology” (2012, p. 3). På bakgrunn av generell etisk teori har profesjoner utviklet etiske prinsipper for sitt fagfelt (f.eks. juss, psykologi, medisin, o.l.). Et tidlig eksempel på dette er den hippokratiske ed som ble formulert av legen Hippokrates i det femte århundre f.Kr (Andersen, 2005a).

Nordiske psykologer fikk felles retningslinjer på midten av 1980-tallet, mens de som nå er gjeldende ble vedtatt på Landsmøte for Norsk Psykologforening i 1998 med tittelen *Etiske prinsipper for nordiske psykologer* (Norsk Psykologforening [NPF], 1998). I etiske prinsipper for nordiske psykologer (heretter EPNP) fastslåes det at «fagetiske prinsipper utgjør en presisering av den allmenne etikken som gjelder for psykologer så vel som for alle andre mennesker». Prinsippene er utarbeidet for å «fremme refleksjon rundt etiske dilemmaer

snarere enn å utgjøre et sett atferdsregler» (NPF, 1998)¹. De fire hovedprinsippene *respekt for klientens rettigheter og verdighet, kompetanse, ansvar, og integritet* beskrevet i dokumentet har til hensikt å støtte psykologer i etiske spørsmål, beskytte klienter, sørge for forsvarlig samspill med annet personell og utarbeide fagetiske retningslinjer for spesielle områder. Prinsippene kan dermed ses som et verktøy for psykologer til å utøve sin profesjon på en god og hensiktsmessig måte. Gjennom profesjonsutdanningen får studentene grundig innføring i de etiske prinsipper som gjelder for psykologer og anvendelsen av disse (uio.no). Dette er prinsipper som autoriserte psykologer må følge, og eventuelle brudd kan påklages til psykologforeningen der behandling av klage kan føre til inndragelse av lisens. Psykologer i Norge er definert som helsepersonell og faller således under helsepersonelloven, som gir føringer for praksis.

I USA, som i Norge, har man utviklet prinsipper for psykologers virksomhet. Disse er vedtatt av den amerikanske psykologforeningen APA, med tittelen; *APA Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct*. I disse prinsippene finnes en rekke formuleringer som i stor grad ligner de i EPNP, om enn noe mer detaljert i sin utførelse. Her vektlegges også nødvendigheten av at medlemmer forplikter seg til en livslang innsats for å opptre etisk, når man baserer seg på dynamiske prinsipper (APA, 2002). Amerikanske lisensierte psykologer er lovpålagt å følge disse prinsippene, og brudd kan føre til inndragelse av lisensen. I følge den amerikanske psykologforeningens hjemmeside, ble første versjon av APA Ethic Code formulert i 1953, et dokument på 170 sider². Dette står i kontrast til nåværende versjon som er på 16 sider. En kan anta at en slik utvikling legger stor vekt på de individuelle medlemmers kunnskap, og tolkninger av formuleringene i dokumentet.

2.2.3 Etikk i anvendt idrettspsykologi

Med utgangspunkt i idrettsvitenskap og forskning ved fakulteter der fysiologi, kinesiologi og andre idrettsrelaterte fag står sentralt, kan idrettspsykologien i et tidlig stadie sies å ha arbeidet med *hvilke* teorier som er relevante for faget, snarere enn *hvordan* de skal brukes i praksis. I senere tid har man blitt mer opptatt av den anvendte delen av faget, altså hvordan teoriene kan

¹ Sitater er hentet fra første side under «forord» i dokumentet *Etiske prinsipper for nordiske psykologer*.

² Informasjon er fra APA's hjemmeside forfattet av D. Smith, lastet ned 11. mai 2015 fra <http://www.apa.org/monitor/jan03/firstcode.aspx>

benyttes av idrettspsykologiske rådgivere i sitt arbeid med utøvere. I denne sammenheng har etiske spørsmål blitt sentrale.

Because sport psychologists must have the trust of the individuals they would work with to function effectively, their motives must be clear to the athlete. An explicit ethical code is one way of providing reassurance to people they would serve. It establishes standard by which the profession expects to be judged, and by which it judges itself (Nideffer, 1981, p. 10).

Robert M. Nideffers bok fra 1981 er den første som tar for seg etiske standarder for «idrettspsykologer». Prinsippene i boken er basert på de etiske standardene fra «APA Ethical Principles» som er amerikanske psykologers etiske retningslinjer. Det som beskrives er en tilpasning av disse etiske retningslinjene for psykologer rettet mot idrettspsykologien. Det gjøres et poeng av at ordet *idrettspsykolog* er forbeholdt personer som er lisensierte psykologer, og disse er allerede underlagt etiske prinsipper. Nideffer foreslår allikevel at alle som arbeider anvendt i fagfeltet bør forholde seg til prinsippene, slik at etiske standarder er sikret for utøverne. At psykologer kaller seg idrettspsykologer uten utdanning fra idretten ser Nideffer som problematisk, men som han skriver, er ikke tittelen beskyttet av lov. Alt en psykolog trenger å gjøre, er å legge til ordet *sport*. Psykologer som ikke ser sine egne kompetansebegrensninger kan komme til å gjøre mer skade enn godt for utøverne (Nideffer, 1981).

Kompetanse er et tema som nå diskuteres blant mange i fagfeltet, der det store spørsmålet munner ut i; hvilken bakgrunn bør en idrettspsykologisk rådgiver ha – hva bør utdanningen bestå av? Om idrettsutøvere utelukkende hadde kliniske problemstillinger i sin hverdag ville svaret vært enkelt, men slik er det tilsynelatende ikke. Nideffer diskuterer også spørsmålet om kompetanse, og mener at dette må ses i lys av de ulike rollene en «applied sport psychologist» skal fylle. Blanding av disse rollene kan føre til problemer. For eksempel skriver han, at utdannelsen til en som både skal være kliniker og spesialist innen idrett ville bli så lang, at få ville gjennomføre den. I tillegg problematiserer han å blande roller når psykologen må ta

hensyn til lag, trener og individuelle utøvere, der noen av de også skal gå i psykoterapi. I tillegg til å ta for seg en rekke idrettspsykologiske aspekter (f.eks. team building, choking, selvtillit), beskriver han også noen personlige faktorer som er viktig for å bli en dyktig idrettspsykologisk rådgiver. Disse er blant annet selvbevissthet, ferdigheter i kommunikasjon og refleksjon, evnen til å takle press med mer (Nideffer, 1981, pp. 212-216).

Nideffer tar opp et viktig poeng når han sier at idrettspsykologien er et fag som trenger etiske prinsipper å arbeide ut ifra. I tillegg tar han opp et viktig tema når kompetansespørsmålet stilles og diskuteres. Hans forslag er at idrettspsykologiske rådgivere bør være trent i nettopp idrettspsykologi, og i tillegg ha kunnskapen som skal til for å kjenne igjen underliggende problemstillinger der det er behov for psykoterapi. På den måten har man kunnskap til å hjelpe utøverne med prestasjonsutfordringer, samt henvise utøvere som trenger annen hjelp til rett personell.

Blant interesseorganisasjoner som også har gjort forsøk på å utvikle faget, er APA divisjon 47, en underdivisjon av den amerikanske psykologiforeningen. Divisjon 47 tar for seg *Exercise & Sport Psychology* og samler medlemmer som arbeider med anvendt idrettspsykologi. Divisjonen ble godkjent av APA i 1986, og siden den gang har man arbeidet for å utvikle kompetanse, etisk praksis og forskning innen fagfeltet. APA medlemmer er psykologer med doktorgradsutdanning som arbeider i ulike settinger (apa.org). Foreningen AASP er en internasjonal organisasjon som i følge sin hjemmeside «promoterer utvikling i forskning og etisk praksis i fagfeltet idrettspsykologi»³, og tilbyr sertifisering innen idretts-, trenings- og helse-psykologi. Foreningen har også utviklet etiske prinsipper for idrettspsykologiske rådgivere, AASP Ethical Principles and Standards⁴, basert på generelle etiske prinsipper, APA Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct, og med inspirasjon fra mange andre organisasjoners etiske prinsipper. Disse etiske prinsippene ses som et godt verktøy for idrettspsykologiske rådgivere i sin praksis (Etzell & WatsonII, 2014). Det finnes også en rekke

³ Informasjonen er fra AASP sin hjemmeside under seksjonen «om AASP», hentet 12. mai 2015 fra <http://www.appliedsportpsych.org/about/>

⁴ AASP Ethical Principles and Standards er forfattet av Dr. James Whelan, University of Memphis, og publisert på AASP's hjemmeside <http://www.appliedsportpsych.org/about/ethics/ethics-code/>. Dokumentet vil refereres som AASP 1990 i denne oppgaven for å gjøre lesingen enklere.

lignende organisasjoner i Amerika, Europa og Australia, samt nasjonale organisasjoner i mange land som prøver å samle idrettspsykologiske rådgivere gjennom medlemskap. I Norge har vi Norsk Forening for Idrettspsykologi for de som arbeider i fagfeltet, men foreningen har vært lite synlig de siste årene. Lederen forteller imidlertid at det arbeides med tiltak for å endre på dette (Abrahamsen, sms, 19. mai, 2015).

Neste bok i rekken om etikk i anvendt idrettspsykologi er Etzel og Watson II's bok *Ethical issues in sport, exercise, and performance psychology* utgitt i 2014, altså 33 år etter Nideffers utgivelse. I boken fastslår forfatterne at det fortsatt ikke er enighet rundt utdanningen for idrettspsykologiske rådgivere og at det er kun noen få publiserte dokumenter som tar for seg etikk innen fagfeltet (Etzel & WatsonII, 2014). Mange av de publiserte artiklene handler om ulike problemstillinger som må håndteres av fagpersonene; for eksempel spørsmål om kompetanse, roller og relasjoner, og andre «tradisjonelle» utfordringer, sett i lys av etiske standarder for psykologer (Brown & Cogan, 2006; Moore, 2003). At utdanningen på feltet har en utfordring i forhold til etikk vises i undersøkelsen av Watson II et al. (2006). Som nevnt, fant de at etikk fikk liten eller ingen plass i undervisningen. Det betyr ikke nødvendigvis at idrettspsykologien unngår etiske problemstillinger og ikke ønsker å utvikle seg i retning av profesjonsutdanning med egne etiske retningslinjer, men det kan virke som om prosessen går langsomt. Utdanningsmessige finnes det noen unntak, for eksempel AASP sin nettbaserte sertifiseringsordning og psykologiutdanningen ved University of Queensland i Australia, som har et utdanningsløp for anvendt psykologi der man kan spesialisere seg i *sport and exercise*. Lignende utdannelser ser også ut til å finnes i USA.

Som i Nideffers bok, diskuterer Etzel og Watson II (2014) en rekke problemstillinger knyttet til arbeidet med psykologiske emner i idretten. Her trekkes også de profesjonsetiske standarder fra psykologifaget frem, i tillegg til AASPs standarder, og flere andre organisasjoners prinsipper som idrettspsykologiske rådgivere kan tenkes å forholde seg til (f.eks. American Counseling Association; Canadian Psychological Association). Det virker som om forfatterne forsøker å «snakke» til alle som arbeider i fagfeltet når retningslinjer blir omtalt, og er klare på at slike standarder ikke automatisk fører til etisk atferd. Selv om retningslinjene er gode å ha for de praktiserende, vil fortsatt en rekke problemstillinger i forhold til settingen man arbeider

i utfordre evnen til å reflektere og ta avgjørelser. Med dette i tankene, foreslår de at både prinsipper og «dydsetikk» kan være en god løsning for å ta gode avgjørelser. En slik tilnærming kan minne om Knapp og VandeCreeks positive etikk, der målet ikke bare er å følge minimumskrav som ligger i etiske prinsipper, men også å bruke etikken som veiviser i utviklingen av fagpersoner og fagfeltet (Knapp & VandeCreek, 2012).

Den spesielle settingen som idrettspsykologiske rådgivere av og til må arbeide i, har blitt diskutert av flere i nyere tid (Oliver, 2013; Stapleton et al., 2010; Williams & Andersen, 2012). Dette medfører også utfordringer med å skulle etterleve mange av de «rigide» prinsippene som psykologer er ventet å følge (f.eks. rammer for konsultasjon, multi-relasjoner). I settinger der idrettspsykologiske rådgivere er tett på utøvere over tid, eller er involvert med flere personer i teamet, vil de kunne oppleve å arbeide i en «gråson» og måtte ta stilling til flere etiske prinsipper. Uerfarne og de med manglende utdanning vil ha større sjans til å bevege seg i retning av uetisk atferd. Dette kan også gjelde de som har arbeidet lenge i fagfeltet og blitt avlepet med tiden. Et annet moment er at slik uetisk atferd sjelden kan få store konsekvenser for den idrettspsykologiske rådgiveren (Etzel & WatsonII, 2014).

Boken *Ethical issues in sport, exercise, and performance psychology* blir beskrevet som et «fyrtårn» som belyser problematikken rundt etiske utfordringer i faget idrettspsykologi og idrettspsykologisk praksis av anmelder Jefferey L. Brown. Brown er medforfatter i artikkelen *Ethical Clinical Practice and Sport Psychology: When Two Worlds Collide*, publisert i 2006. Etzel og Watson II's bok tar de etiske problemstillingene på alvor og forsøker å utvikle faget videre. Definisjon av fagfeltet, utdanningens innhold og utviklingen av de fagetiske prinsippene er sentrale temaer i boken.

Idrettspsykologien har ikke utarbeidet egne etiske prinsipper i Norge, og faget ikke har en egen profesjonsstatus. Internasjonalt finnes det derimot arbeid i den retningen, og det kan se ut til at de som arbeider i feltet henter mesteparten av sin etiske tenkning fra prinsipper utviklet for psykologifaget. Dette kan komme av at mange idrettspsykologiske rådgivere har bakgrunn fra klinisk psykologi, og dermed forholder seg til etiske prinsipper for psykologer (f.eks. APA Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct). Det finnes dog en rekke situasjoner

og settinger som er spesielt for idrettspsykologi, et interessant aspektet som gjør fagfeltet unikt (e.g. Knapp & VandeCreek, 2012; Moore, 2003; Oliver, 2013). En rekke idrettspsykologiske rådgivere antyder nettopp at dette er grunnen til at fagfeltet har behov for egne retningslinjer å arbeide etter. Det er naturlig at norske idrettspsykologiske rådgivere tar del i utviklingen av faget, og dette kan gjøres ved å belyse problemstillinger rundt etikk i anvendt idrettspsykologi. Kunnskap som kan komme frem av en slik belysning vil være nyttig for de som arbeider i feltet, samt de som ser for seg en framtidig karriere som idrettspsykologiske rådgivere.

2.3 Problemstilling

I utgangspunktet fantes det lite informasjon om etiske problemstillinger i litteraturen utover det som er beskrevet av internasjonale dokumenter, og ingen kunnskap kunne finnes skrevet av norske idrettspsykologiske rådgivere. Problemstillingen i denne studien er noe som har vokst frem gjennom idémyldring og refleksjoner rundt fagfeltet og kan sies å være en oppsummering av en rekke forskningsspørsmål som har dukket opp i forkant av prosjektet. I første omgang var jeg interessert i å finne kunnskap om *etiske dilemmaer* som oppstår i fagfeltet, og dette har senere blitt endret til *etiske utfordringer*, fordi en rekke problemstillinger av etisk art ikke nødvendigvis trenger å defineres som et dilemma for at disse skal være interessante å diskutere. Denne studien setter seg derfor som mål; *å finne kunnskap om etiske utfordringer idrettspsykologiske rådgivere møter i sin praksis, og hvordan disse håndteres.*

3. Metode

Valg av metode gjøres ut ifra hvilken type problemstilling man står overfor i et prosjekt. Denne studien søker kunnskap om etiske utfordringer idrettspsykologiske rådgivere møter i sitt arbeid, og hvordan de håndterer disse. Når man er opptatt av å belyse personers opplevelser og erfaringer vil kvalitativ metode være egnet, der det eksisterer en rekke ulike strategier og forståelser for innsamling og behandling av data. Hovedsakelig er kvalitative tilnærminger basert på teorier om menneskelig erfaring (fenomenologi) og fortolkning

(hermeneutikk) (Thagaard, 2013). En fenomenologisk tilnærming tar sikte på å beskrive erfaringer, mens hermeneutisk teori handler om fortolkning av de beskrevne fenomenene. Når problemstillingen var formulert, ble det valgt å gjennomføre datainnsamlingen ved hjelp av fenomenologiske dybdeintervju, som i følge Kvale og Brinkmann (2010) er intervju som «søker å innhente beskrivelser av intervjupersonens livsverden, og særlig fortolkninger av meningen med fenomenen som blir beskrevet» (s.47). Intervju ble sett som en god måte å hente inn data på, gitt at de rette respondentene ville bli tilgjengelig for deltagelse i studien. For meg ble det viktig å ha fokus på å beskrive opplevelsene til de idrettspsykologiske rådgiverne, og være mer moderat i fortolkningen av disse, slik at resultatene viser deltageres syn på en god måte. Med dette var det tenkt at teksten ville bli mer på det deskriptive nivå, og kan ses som et narrativ rundt de erfaringer som kommer frem fra data.

For å få innblikk i personers erfaringer og meninger er det viktig at forskeren er åpen og evner å beskrive det som uttrykkes av deltagerne i et prosjekt, samt rette oppmerksomheten mot de selvfølgelighetene som kan dannes innefor en kultur (Thagaard, 2013). Idrettspsykologiske rådgivere kan ha en egen kultur for etisk tenkning som er annerledes, fordi fagfeltet må ses som særegent med unike aspekter, som for eksempel presset de kan oppleve fordi utøveren skal prestere best mulig. Også håndteringen av de ulike utfordringene kan være vanskelig å forstå for en utenforstående, som ikke har opplevd situasjonen de oppstår i. Med utgangspunkt i å skulle la respondentenes erfaringer komme frem, ville jeg velge en analysemetode som gav mulighet for at data skulle springe frem fra intervjuene uten forhåndsbestemte kategorier, som beskrives i kapitlet *analysemetode*. Kun de overordnede temaene *etiske utfordringer* og *håndtering av utfordringer* ble således ledende for studien.

I og med det ikke er funnet studier av denne type i Norge, kan denne ses som et nybrottsarbeid. Med dette i tankene har jeg vært ydmyk i forhold til det som måtte komme frem, og retningen studien har beveget seg i.

3.1 Utvalg

Det ble gjort et strategisk utvalg, som i følge Thagaard (2013) er respondenter som kan gi mest mulig relevant informasjon om det fenomenet som var ønskelig å undersøke. Personer som antas å ha den kunnskapen som søkes i studien, er de som arbeider tett opp mot utøvere i sin daglige praksis som idrettspsykologiske rådgivere. Erfaring og kompetanse i arbeid på treningsfelt, reiser og mesterskap (OL, EM, VM og lignende) var ønskelig, da denne måten å arbeide på er særskilt for dette fagfeltet. Jeg antok at denne kompetansen var å finne på det høyeste nivået innen idretten, nærmere bestemt toppidretten.

En utfordring med denne type utvalg er både tilgjengelighet og gruppens homogenitet. Idrettspsykologiske rådgivere på det høyeste nivået i Norge er svært opptatt i sitt arbeid og det kan derfor være vanskelig å få gjort avtaler der det settes av tid til å gjennomføre intervjuer. Så må det også legges til at det ikke er mange personer som er i denne type jobb, noe som begrenset utvalget betraktelig. Med denne kunnskap var jeg opptatt av å være tidlig ute og ha tålmodighet i den innledende kontaktfasen med intervjupersonene. Potensielle respondenter ble kontaktet via e-post med informasjon om studien og vedlagt informert samtykke (se Vedlegg 1). Studien var på forhånd godkjent av NSD (se Vedlegg 3).

I alt ble fem idrettspsykologiske rådgivere kontaktet. Alle har jobbet eller jobber i dag med utøvere og har gjort dette i en årrekke. Til sammen ses utvalget til å ha særlig god kompetanse på fagområdet anvendt idrettspsykologi. Høy utdanning er en faktor som spiller inn i tilbøyeligheten til å delta i en forskningsstudie (Thagaard, 2013), og alle de fem kontaktede svarte positivt på forespørselen. Det legges til at deltagerne responderte med at studien virket interessant og viktig for utviklingen av fagfeltet, noe som tyder på at de har interesse for problemstillingen og antagelig har reflektert rundt spørsmål av denne art. Av hensyn til deltagerens anonymitet vil det ikke bli beskrevet noe ytterligere rundt deres person.

Gruppens homogenitet kan ses både som en styrke og svakhet. Det positive med gruppen er først og fremst at alle deltagere har høy utdanning på feltet og lang erfaring i sitt arbeid med toppidrettsutøvere over mange år, som antas å gi stor bredde i den kompetansen jeg ønsket å

finne. At det idrettspsykologiske miljøet i Norge kan ses som lite, gjør at deltagerne mest sannsynlig kjenner hverandre godt og dermed snakker sammen om ulike problemstillinger innen faget. Diskusjon og refleksjon som er gjort i fellesskap kan antas å påvirke data man får i studien til å bli smalere. Dette må tas med i betraktningen om resultatenes overførbarhet.

3.2 Datainnsamling

For å hente inn data ble det gjennomført fenomenologiske dybdeintervjuer. Dette er en intervjuform som åpner for at respondentene selv kan ta opp temaer, men om de ønskede temaene ikke berøres, kan intervjuer sørge for at de blir tatt opp (Jacobsen, 2005). Ved å la respondentene reflektere og drøfte temaer ut ifra eget ståsted, vil man kunne få frem de problemstillinger som oppleves utfordrende og hvordan disse håndteres.

Å gjennomføre gode forskningsintervjuer er i følge Kvale og Brinkmann (2010) ingen enkel oppgave. Det er viktig at spørsmålene i intervjuguiden (Vedlegg 2) er formulert slik at de inviterer intervjupersonen til å reflektere over de temaene vi ønsker å belyse (Thagaard, 2013). Det er allikevel ikke en selvfølgelighet at spørsmålene man stiller gir svar i den retning man har tenkt. I frykt for å svekke studien med svake intervjuer ble det derfor viktig for meg som uerfaren forsker å gjøre en rekke pilotintervju, både for å teste ut intervjuguide og intervjuteknikk. Pilotintervjuene ble også transkribert og gjennomgått for å justere intervjuguide, forskningsspørsmål og intervjuers deltagelse og språk. I ettertid ses dette som et viktig og godt valg, da læringskurven opplevdes som bratt i starten av prosjektet. Jeg fikk reflektert over egen forforståelse og sett hvordan denne påvirker både oppfølgingsspørsmål og til dels valg av forskningsspørsmål. Således ble pilotintervjuene også en måte å øve på å unngå ledende spørsmål som farget intervjupersonenes svar, selv om dette ikke alltid er mulig å unngå. Forforståelsen og hvordan denne påvirker et prosjekt er et viktig tema i kvalitativ forskning (Thagaard, 2013), og diskuteres ytterligere i kapitlet *kvalitetskrav*. Min egen kompetanse innen fagfeltet og etikk ses som viktig for troverdigheten i intervjusammenhengen, fordi språk og begreper er viktig for å skape felles forståelse.

3.3 Prosedyrer

Intervjuguiden ble utarbeidet med gjennomgående åpne spørsmål knyttet til de temaene som var ønskelig å belyse, og kan således ses som semistrukturert i sin utforming (Kvale & Brinkmann, 2010). Deretter ble den sett over av forskerteamet og testet ut gjennom pilotintervjuene. Denne prosessen førte til noen små endringer i formuleringer, slik at de skulle gi så rike data som mulig. Videre var det ønskelig at beskrivelsene i intervjuene skulle bli registrert på en måte som tillater forskeren å jobbe med en detaljert transkribering. Dermed var det naturlig å ta opp intervju ved hjelp av lydopptaker. Jeg valgte å bruke opptaksmuligheten på egen mobiltelefon (Samsung S5), som ble satt i «flymodus» under intervjuene for å unngå forstyrrelser. Prøveopptak ble gjennomført i hvert intervju for å sikre funksjon og god lyd kvalitet. I tillegg ble det presisert for respondentene at lydfilene ble overført til en sikret mappe på personlig datamaskin og slettet fra telefonen, slik at de skulle føle seg trygge på sikringen av data og at deres anonymitet ble ivaretatt.

Intervjuene ble gjennomført på respektive respondenters kontor, en trygg plass for intervjupersonene, som la grunnlag for en åpen og god samtale. Hvert intervju ble innledet med småprat som gav mulighet for bli kjent og senke skuldrene i forkant av intervjuet. Deltagerne fikk så informasjon om studien, og informert samtykke ble gjennomgått og underskrevet. Deretter startet selve intervjuet som hadde varighet på omtrent én time. Etter gjennomføring av intervju ble disse transkribert og lest igjennom for å se etter eventuelle forbedringsmuligheter for meg som relativt uerfaren intervjuer. Ingen justeringer ble gjort i forhold til intervjuguiden på dette stadiet.

For å få fullt innsyn, forståelse for rådata og eierskap til data, har jeg selv gjort all transkribering. Som Patton (2002) beskriver, kan det være stor forskjell fra å bearbeide data produsert av andre enn å arbeide med egne transkripsjoner. I ettertid ser jeg det som svært viktig å ha gjort denne delen av arbeidet. Det ble brukt et nettbasert verktøy (otranscribe.com) for å transkribere lydopptakene. Etter studering og diskusjon med kolleger ble nettsiden ansett som sikker å bruke, og verktøyet opplevdes som et godt hjelpemiddel i produksjonen av skriptene. Disse ble så lagret i tekstfiler på egen datamaskin i sikret mappe. I tillegg ble

anonymiserte skript sendt til veileder og lagret ved Norges idrettshøgskole. Et av intervjuene ble gjennomført på engelsk. Dette, som alle de andre intervjuene ble transkribert verbatim. Sitater og data som er brukt fra dette intervjuet er oversatt og kontrollert i samspill med respondenten for å sikre så korrekte data som mulig.

3.4 Analysemetode

Med ønske om å være åpen for de data som måtte komme frem og fokusere på respondentenes utsagn, kan studien sies å ha en fenomenologisk tilnærming, der målet er å beskrive de utfordringer som fagpersoner møter i feltet anvendt idrettspsykologi. Dette bygger da på tanken om at fenomenene som beskrives av respondentene eksisterer både subjektivt i mennesket og som en objektiv størrelse i vår verden, som beskrevet av Miles og Huberman (1994).

For å belyse respondentenes opplevelser ble det valgt innholdsanalyse (Hsieh & Shannon, 2005; Patton, 2002), med en induktiv tilnærming som tillater at temaer springer frem fra rådata (Kondracki, Wellman, & Amundson, 2002; Patton, 2002). Patton (2002) beskriver metoden overordnet som en måte å redusere og forstå en mengde kvalitative data på, der målet er å finne kjernen av meningen i disse data. Hsieh & Shannon definerer innholdsanalyse som en «forskningsmetode for subjektive fortolkninger av innholdet i tekstdata gjennom en systematisk koding og identifisering av temer eller mønstre» (2005, p. 1278).

Induktiv innholdsanalyse er mye benyttet i studier der man ikke ønsker å teste ut en gitt teori eller der litteraturen på feltet er mangelfull. Dette samsvarer med det Hsieh & Shannon (2005) beskriver i konvensjonell innholdsanalyse. I en slik analyse kan også relevant teori eller andre forskningsfunn legges frem i diskusjonen i studien og belyse de perspektivene som kommer frem fra deltagerne. En slik tilnærming opplevdes å passe godt for denne studien. Hsieh and Shannon (2005) påpeker at fordelene ved konvensjonell innholdsanalyse er at informasjonen kommer direkte fra studiedeltagerne, uten bruk av forhåndsbestemte kategorier eller teoretiske perspektiver, og vi kan således si at metoden åpner for ny kunnskap, snarere enn å presse kunnskap inn i et bestemt rammeverk.

Analysen startet med å lese de transkriberte tekstene flere ganger, i første omgang et transkript av gangen. Dette ble gjort for at jeg skulle få mulighet til å sette meg inn i data og få forståelse for innholdet, noe Patton beskriver som å bli «implantert» i data (2002). Etter å ha lest transkriptet flere ganger, ble det hentet ut biter av data som var interessante for studien. Denne første delen i analyseprosessen kan kalles en naiv lesing, som gav mye data og kan gjenspeile den uerfarne forskerens engstelse for å utelate noe viktig. Formuleringene måtte da leses på nytt for dernest å velge ut det som kunne si noe i forhold til problemstillingen i studien. En ny gjennomlesning ble gjort for å merke ut ikke-språklige størrelser (paralanguage) som syntes å kunne påvirke meningsinnholdet for den fremtidige tolkningen. Deretter ble databitene merket med koder slik at innholdet kunne gjenkjennes ved koden. En slik *åpen koding* (Patton, 2002), som vektlegger å være åpen for data, fortsatte gjennom hele skriptet og dannet grunnlag for det som ble kodeskjema for hvert skript. Kodeskjemaene ble så sammelignet og kategorier med ulike temaer vokste frem fra kodene. Gjennom analysen ble det hele veien gjort sammenligning av data, beskrevet av Boeije som *constant comparative method* (2002). Hva som blir tatt med og havner i kategoriene begrunnes ut ifra hva forskeren ser som likheter og ulikheter i data, noe som vil påvirkes av forskerens forforståelse og tidligere data på feltet. Det legges til at det allikevel ble gjort et forsøk på å la teksten styre utvelgelsen så langt det lar seg gjøre gjennom den naive lesingen. Sammenligningen kan ses som en måte å sikre at kategoriene reflekterer data på en god måte, og muliggjør eventuelle justeringer i kategoriseringen.

Etter hvert som kategoriene vokste frem, ble ny data sett i lys av disse, og flere koder ble lagt til og fjernet i klyngene av data til de syntes «mettet», og nytt materiale ikke kunne belyse kategorien ytterligere. I denne prosessen ble det også brukt en deduktiv tilnærming, der forskeren så nye koder i lys av kategorien, for på den måten å sikre at data havnet i rett kategori (Patton, 2002). Det ble også gått tilbake til de originale skriptene for å se etter ny data som kunne belyse de ulike kategoriene ytterligere. Etter metning av kategoriene ble disse ordnet i et diagram som dannet grunnlag for de overordnede temaene som diskuteres i studien. Videre arbeid ble å definere hver kategori og underkategori for å forberede rapportering av funn (Hsieh & Shannon, 2005).

3.5 Kvalitetskrav

I kvalitativ forskning, som i all forskergjærning, står begreper som validitet, reliabilitet og generaliserbarhet sentralt, om enn beskrevet med noe andre ord. Thagaard (2013) skiller mellom intern og ekstern validitet, der den interne validiteten er et spørsmål om hvorvidt den tolkning som er gjort er gyldig i forhold til det som er studert. Dette stiller krav til forskerens evne til å være kritisk til egne tolkninger og beskrive disse godt, slik at leseren kan vurdere spørsmålet om validitet. Det ses som en styrke for prosjektet at veileder også har gjort vurderinger i forhold til innsamling og bearbeiding av data. Ekstern validitet, eller overførbarhet handler om de funn en har gjort i studien kan overføres til andre deler av populasjonen. I kvalitativ forskning handler ikke dette om statistiske mønstre i data, snarere om tolkningene som er gjort kan være gyldige i andre sammenhenger (Thagaard, 2013). I utgangspunktet vil ikke resultatene fra en studie som benytter kvalitativ metode kunne si noe mer enn akkurat det som blir undersøkt, i dette tilfellet de aktuelle respondenter. Allikevel er det nærliggende å tro at man ut ifra en analyse kan si noe om hva andre innen samme fagfelt ville tenke og oppleve i samme situasjon (Smith, 2004). Siden idrettspsykologi også er et lite fag i norsk målestokk, vil studien til en viss grad kunne si noe om tilstanden i Norge, og gi en pekepinn på hva som fungerer, og hva som eventuelt bør endres. Studien vil i så måte kunne bidra til ytterligere utvikling av fagfeltet.

Reliabilitet refererer i utgangspunktet til om en annen forsker kan gjenta studien og få samme resultat, og handler om hvilken grad forskningen er pålitelig. Igjen er dette noe som kan styrkes med gode beskrivelser gjennom hele prosjektet, men det er noen problemer med at denne type forskning skal kunne repliseres (Thagaard, 2013). Man kan anta at respondentene vil påvirkes av å delta i studien og det kan forekomme utvikling i samfunnet som gjør at deres oppfatning endres. Å delta i studien kan eksempelvis øke deres refleksjon rundt etiske problemstillinger og føre til at de studerer temaene i større grad. Slike faktorer vil kunne endre respondentenes utsagn. Som Patton (2002) påpeker, vil det for eksempel være vanskelig å kopiere forskerens analytiske tankeprosess. Å analysere data i lys av et endret samfunnsbilde ville også kunne påvirke resultatene.

Patton (2002) skriver at forskeren må stille seg nøytral til fenomenene som skal studeres, og ikke forsøke å bevise et bestemt perspektiv eller manipulere data i en bestemt retning. For å kvalitetssikre data, ble skript fra intervjuene tilsendt og vurdert av respektive respondenter. De fikk muligheten til å lese igjennom, kommentere utsagn, rette opp i eventuelle feil og fjerne det de ikke ønsket skulle komme frem. Den samme prosedyren ble fulgt i forhold til alle sitater som er med i oppgaven, og disse er godkjent av respondentene. Korrespondansen ble gjort per e-post, og var en god dialog mellom meg og deltagere.

Fordi forskeren ses som redskapet i kvalitativ forskning (Patton, 2002), og at kunnskapen man bringer inn i studien står sentralt, er det naturlig å beskrive egen forforståelse slik at denne kan tas med i betraktning rundt spørsmål om studiens troverdighet. Min kunnskap om etikk er ervervet gjennom utdanning og erfaring. Lærerutdanningen med fordypning i idrett (bachelorgrad i idrettsvitenskap) gav innblikk i noen etiske problemstillinger (f.eks. relasjon elev-lærer, elevs rettigheter, taushetsplikt). Dette er kunnskap som er blitt tatt med i utøvelsen av læreryrket gjennom flere år. Mange års arbeid i den frivillige idretten har gjort at interessen for etiske problemstillinger i idretten har vokst. Denne ble ytterligere forsterket gjennom masterstudiet i coaching og psykologi ved Norges Idrettshøgskole 2013-2015. Kurset i anvendt idrettspsykologi tok for seg noe etikk knyttet til det å skulle arbeide i idretten med psykologiske emner, men jeg opplevde at utdanningen generelt hadde for lite fokus på etikken. Allikevel var dette med på å øke interessen for etiske spørsmål, og etter å ha lest en rekke artikler på temaet dukket det opp flere forskningsspørsmål. En studie som kunne beskrive etiske utfordringer og hvordan disse håndteres syntes å mangle i Norge. Min forforståelse kan oppsummeres i at kunnskapen på feltet er manglende og at etikk ikke blir tilstrekkelig vektlagt i utdanningen. Jeg har vært bevisst egen forforståelse gjennom hele prosjektet, både i produksjon og behandling av data, og har hatt fokus på å være så nøytral som det lar seg gjøre.

3.6 Etikk

Et kjennetegn for kvalitative studier, er at forskeren har nærhet til det som undersøkes, og dette reiser en rekke etiske og metodologiske utfordringer. I intervju vil både forsker og informanter oppleve en slik nærhet, noe forskeren må ta inn over seg og reflektere over. Her

må man stille spørsmål om forskerens posisjon i forhold til informanten, og hvorvidt sistnevnte blir påvirket av forsker til å svare det de tror forskeren vil høre (Thagaard, 2013). Det antas at respondentene ikke vil oppleve noen stor maktubalanse i intervjuene da de ses som svært kompetente på sitt fagområde, men dette må likevel reflekteres over, for eksempel ved vanskelige spørsmål. Fordi jeg kjenner noen av informantene i studien, har det vært viktig å reflektere over spørsmål om nærhet og respekt for utsagnene. Ved å ta i bruk intervju som datainnsamlingsmetode vil man berøre enkeltpersoners meninger og opplevelser, og dette må respekteres, uavhengig av personlige preferanser (Kvale & Brinkmann, 2010). At forskeren er bevisst egne oppfatninger og posisjon gjennom hele prosjektet er viktig, for å ivareta subjekt-subjekt-forholdet mellom forsker og deltager (Thagaard, 2013). I dette ligger det også at respondentenes utsagn ikke skrives om eller gjøres ugjenkjennelig.

I et lite fagfelt som idrettspsykologi vil intervjupersonenes integritet og anonymitet være en utfordring som må taes på alvor og vurderes opp mot etiske standarder, igjennom hele prosjektet. Videre er det en selvfølge at de som skal delta i intervju skriver under på informert samtykke, der informasjonen skal være tydelig og tilstrekkelig. All deltagelse skal være frivillig og informanter skal vite at de kan trekke seg fra prosjektet når som helst uten konsekvenser. Søknad til NSD og etisk komite er en selvfølge for ethvert prosjekt som skal behandle personopplysninger, så også i denne studien. Det ble vurdert at søknaden måtte sendes tidlig, slik at prosjektet kunne komme i gang tidsnok til å behandle data på en tilfredsstillende måte. Det er imidlertid ikke nok å ta disse forhåndsreglene og tenke at de etiske utfordringene er et tilbakelagt kapittel. Forskeren har ansvar og må ha etiske sensibilitet i hele prosessen gjennom intervju, transkribering og analyse, samt presentasjon av data, noe som gjenspeiler Pattons poeng, at man må yte sitt aller beste.

De idrettspsykologiske rådgiverne som har blitt intervjuet er alle høyt utdannet på sitt felt, om enn med noe forskjellig bakgrunn. Av hensyn til deltagerens anonymitet i et lite fagfelt vil ikke deres bakgrunn eller utdanning beskrives i detalj. For å unngå at identitetsforståelse kan bygges opp er det heller ikke koblet funn mot deltagerer systematisk. Selv om dette tilsynelatende kan svekke studiens validitet, er dette et bevisst valg jeg har tatt for å styrke respondentenes anonymitet. Et aspekt ved deltagerne er allikevel nødvendig å nevne; to av

fem har klinisk bakgrunn i motsetning til de resterende tre som har bakgrunn fra idrettsutdanning. Dette virker å prege deres syn på ulike problemstillinger og dermed påvirke resultatene fra data. I presentasjonen av data gjøres det et forsøk på å skille *klinikerne* fra de andre *idrettspsykologisk rådgiverne* der det synes hensiktsmessig for resultatene i studien. Utenom det sistnevnte blir alle de idrettspsykologiske rådgiverne som deltar i studien omtalt som respondenter/deltagere. Jacobsen (2005) skiller mellom *respondent* og *informant* ved at respondenter har egne erfaringer på det som ønskes å studeres, mens informanter har bred kunnskap på feltet. Deltagerne i denne studien antas å ha begge disse kvalitetene, og det ses dermed ikke som grunnlag å skille begrepene.

Noen av deltagerne gav uttrykk for at enkelte spørsmål var «nye» for dem, og kanskje kunne de oppleves som en «test» av deres kunnskap, som naturligvis kunne medføre at de følte seg sårbare i situasjonen. Det antas også at spørsmål om etiske dilemmaer kan være vanskelig for deltagerne å fortelle om, da enkelte situasjoner kan frembringe ubehagelige minner. Det er også naturlig å anta at dilemmaer som er blitt håndtert med et negativt utfall kan være vanskelig å snakke om, eller at deltagerne rett og slett ikke ønsker å dele dette med forskeren. Deltagelse i studien er selvsagt frivillig, og forskeren ser det som sin oppgave å ikke presse respondenter som ønsker å unngå slike temaer.

4. Resultater og diskusjon

Sitater og gode beskrivelser av det som er fortalt i intervjuene vil stå sentralt i presentasjon av data, og som Patton (2002) skriver, er det viktig å balansere mellom beskrivelser og tolkninger. Som tidligere nevnt vil det først og fremst være fokus på å beskrive hva som har kommet frem fra deltagerne i studien, for så å diskutere funnene. Disse to delene oppleves å henge sammen i kvalitativ forskning, og for å unngå gjentakelser vil funn og diskusjon gjøres fortløpende i dette kapitlet.

Data som er relevante for problemstillingen i denne studien er ordnet i to hovedkategorier; *etiske utfordringer* og *håndtering av utfordringer*. De to hovedkategoriene er presentert i

tabell 1 og 2 med underkategorier og koder. Kategoriene vil gjenspeile overskriftene i dette kapitlet når data presenteres der kodene danner grunnlaget for diskusjonen rundt.

4.1 Ethiske utfordringer

Ethiske utfordringer er vist i tabell 1 og har fire underkategorier; kompetanse, konfidensialitet, roller og relasjoner, og setting. De ulike etiske utfordringene som kommer frem av intervjuene blir beskrevet og diskutert i hvert underkapittel med samme navn som underkategoriene i tabellen.

4.1.1 Kompetanse

Kompetanse er et tema som alle respondenter snakker mye om, både egen kompetanse og generelt hva som bør kreves av kompetanse for de som skal arbeide innen anvendt idrettspsykologi. I begrepet kompetanse legges her både utdanning og erfaring som respondentene har ervervet over tid, og deltagerne kan således ses som meget høyt utdannet på fagfeltet. Både bredde og spissing i kompetansen blir beskrevet som helt nødvendig for å gjøre en god jobb i det som kalles et utfordrende yrke. Fordi man jobber med individer, vil hver enkelt case stå for seg med de utfordringer det kan by på, selv om de i utgangspunktet kan virke like. Som én av respondentene forteller: «Utdanningen danner på en måte en base og forståelse for kravene som ligger i den jobben du skal gjøre, men når det kommer til den enkelte case, så blir det aldri plankekjøring på en måte». En annen respondent sier det slik: «Du får en del problemstillinger det ikke står om i bøkene». Begge utsagn kan tyde på at utdannelsen ikke dekker alle de utfordringer som dukker opp i praksis, og at det derfor er nødvendig å kunne jobbe ut i fra de grunnprinsipper man har med seg for å løse disse problemstillingene. Dette antyder også at det dukker opp veldig mange ulike caser som stiller store krav til de idrettspsykologiske rådgiverne, og det synes som en stor utfordring å skulle dekke alle aspekter ved idrettspsykologifaget.

Litteraturen beskriver her et viktig poeng som omhandler å ha bevissthet rundt hvor ens egen kompetansegrense går og kun arbeide innenfor denne grensen (Knapp & VandeCreek, 2012). At man skal arbeide innenfor rammene av egen kompetanse er et sentralt aspekt i etiske

Tabell 1. Etiske utfordringer.

Kode	Underkategori	Hovedkategori
<p><i>Aldri rutinearbeid</i></p> <p><i>Utøvere har flere utfordringer enn bare prestasjoner</i></p> <p><i>Mange ting man ikke forbinder med idrettspsykologi</i></p> <p><i>Du får en del problemstillinger det ikke står om i bøkene</i></p> <p><i>Sende videre hvis det går utover kompetansen</i></p> <p><i>De med utdanning har lest litteraturen på feltet</i></p>	Kompetanse	Etiske utfordringer
<p><i>Konfidensialitet er en stor etisk utfordring</i></p> <p><i>Taushetsplikt er grunnleggende for virksomheten</i></p> <p><i>Presset til å bryte taushetsplikt</i></p> <p><i>Feil av IPR å ta ære for prestasjoner</i></p> <p><i>Namedropping påvirker forholdet mellom utøver og IPR</i></p> <p><i>Navngi utøver foreslår at man har noe med prestasjonen å gjøre</i></p> <p><i>Jobber bedre når ikke ansiktet er kjent i media</i></p>	Konfidensialitet	
<p><i>Maktbalansen mellom trener og utøver</i></p> <p><i>Jobbe med utøvere på samme lag</i></p> <p><i>Ser nytten av relasjonen</i></p> <p><i>Relasjon til alle parter</i></p> <p><i>Andre fagpersoner</i></p> <p><i>Mange rundt utøveren vil vite fordi de bryr seg</i></p>	Roller og relasjoner	
<p><i>Reising er en nødvendig del av jobben</i></p> <p><i>Overgang å reise med utøvere</i></p> <p><i>Med på samlinger</i></p> <p><i>Å være profesjonelt tett på</i></p> <p><i>Klinisk setting annerledes</i></p> <p><i>Ha samtaler og så leve tett på</i></p> <p><i>IPR må jobbe hardere pga den løse settingen de jobber i</i></p>	Setting	

prinsipper (e.g. AASP, 1990; NPF, 1998), og det er enighet blant respondentene å forholde seg til dette. Begge klinikerne som deltar i studien var også klare på at «utøvere har flere utfordringer enn bare prestasjoner», og flere av respondentene kunne beskrive caser der de har opplevd at utøverenes problematikk handlet om andre aspekter enn det idrettspsykologien befatter seg med. Alle respondentene var klare på å «sende videre hvis det går ut over kompetansegrensen», altså å henvise utøver til en person med rett kompetanse (f.eks. klinisk psykolog), hvis det oppdages at problemstillingen er av karakter som handler om andre emner enn prestasjonen (f.eks. spiseforstyrrelse, problemer i hjemmet, andre mer kliniske problemstillinger). I litteraturen er det tatt opp en del problemstillinger rundt det å skulle referere utøver til annet personell. For eksempel kan idrettspsykologiske rådgivere bli presset at utøver eller idrettsklubb til å hjelpe dem, da relasjonen allerede er god og man ikke ønsker å involvere andre parter (Oliver, 2013). Det kan også være at den kliniske problemstillingen ikke oppdages, at ønske om å hjelpe utøveren står så sterkt at man vegrer seg for å ta kontakt med helsepersonell, eller at man er usikker på når eller hvordan refereringen bør foregå (Raalte, 2013).

Kritikken mot idrettspsykologiske rådgivere er for det meste rettet mot det som kalles uetisk atferd, kanskje i størst grad det som berører den kliniske delen av psykologien (Knapp & VandeCreek, 2012), og har vært rettet mot de aktører i fagfeltet som ikke ser sin egen kompetansebegrensning og dermed står i fare for å skade personene de arbeider med (Moore, 2003). Altså, at idrettspsykologiske rådgivere befatter seg med spørsmål de ikke har forutsetning for å håndtere. Kritikken blir i stor grad begrunnet med at det skjer brudd på etiske prinsipper for psykologer, og Whelan og kolleger (1996) mener at en slik applikasjon av APAs prinsipper på anvendt idrettspsykologi kan føre til konflikter, fordi prinsippene ikke er tilpasset fagfeltet. Funn i studien indikerer at respondentene gjør sitt ytterste for å arbeide innenfor egen kompetanse. Kun to eksempler kom frem blant respondentene, der de delvis trådte over kompetansegrensen; et tilfelle handlet om problemstillinger av klinisk karakter, og et tilfelle var av typen samlivsproblematikk. I tillegg kom det frem et eksempel på feilvurdering av utøvers situasjon, som førte til at utøver skadet seg i konkurranse-sammenheng. Alle tre sakene fremstår som preget av uvitenhet snarere enn bevisst uetisk handling i forhold til problemstillingen de behandlet, noe som understreker at etisk sensibilitet

og refleksjon er viktig. De respektive respondenter var klare på at de også var ansvarlige for å «fikse» relasjonen, og at slike erfaringer opplevdes som dyrkjøpt lærdom.

Alle respondentene (utenom klinikerne) virker svært opptatt av å unngå problemstillinger av klinisk karakter, og fokuserer på de aspekter som omhandler prestasjonsutfordringer hos utøverne. Et slikt fokus synes som det eneste der de to klinikerne og de tre andre respondentene har ulike syn, noe som også kan gjenspeile litteraturen som omtaler kritikken mot idrettspsykologiske rådgivere. Hvis psykologer generelt tror at idrettspsykologiske rådgivere befatter seg med problemstillinger av klinisk art, kan kritikken forstås. Og hvis dette er tilfelle, er kritikken også berettiget. Det skal legges til at begge klinikerne i studien var helt tydelig på at mange idrettspsykologiske rådgivere verden over gjør en meget habil jobb med utøvere, og at de også har stor respekt for de som er godt utdannet på feltet og forholder seg til prinsipper som de selv står for.

Et interessant aspekt er her at de to psykologene gir uttrykk for å ha mer fokus på de kliniske problemstillingene, og dermed kanskje oppdager flere av disse, mens de tre andre med idrettsbakgrunn virker å ha et annet fokus, mer rettet mot prestasjonsutfordringer. Funnene indikerer at bakgrunnen til deltagerne påvirker tilnærmingen de har til arbeidet med utøverne, og at denne tilnærmingen er noe ulik. Én av respondentene med idrettsbakgrunn sa det slik:

Hvis du er kliniker så er du trent til å se etter feil, satt litt på spissen. Jeg mener kanskje den største forskjellen fra klinisk psykologi til idrettspsykologi er at vi er trent i å se etter det som er riktig. Noen kaller det å jobbe med supernormale, for de er ikke bare høyt fungerende, de er på mange nivåer ekstremt høytfungerende. Så der ligger det kanskje en forskjell.

Uansett tilnærming synes utfordringen å være det å kunne anerkjenne utfordrende problemstillinger og ikke minst vite hvor ens egen kompetansegrense går. I arbeidet med utøvere vil de idrettspsykologiske rådgiverne fokusere på «prestasjonsbiten», men når man hjelper utøvere med å finne sine styrker og forsterke disse «må man også innom svakheter»,

og et spørsmål som da stilles er: «hvor går cutoffen»? Altså hvor går egentlig grensen for hva de skal og kan arbeide med? Denne problemstillingen er det mange av deltagerne kaller for *gråsonen* og er noe de hele tiden må være bevisst for å ikke trå over sin egen kompetansegrense. Bevisstheten gir mulighet til å velge bort det som måtte falle utenfor fagfeltet man er skolert i, og forhåpentligvis på den måten unngå å gjøre skade (Knapp & VandeCreek, 2012). Et viktig aspekt ved slike utfordringer er å evne å kjenne igjen når problemstillingen faktisk beveger seg over i en klinisk case. Det er naturlig å foreslå at de idrettspsykologiske rådgiverne også bør ha kompetanse innen klinisk sykdomslære, slik at de kan kjenne igjen symptomer og henvise utøvere til kliniske psykologer når dette er nødvendig.

Kritikken mot idrettspsykologiske rådgivere kan like gjerne vendes om og rettes mot de psykologer som arbeider med utøvere uten den rette idrettslige bakgrunn. For eksempel fant Petrie og Diehl (1995) at en rekke psykologer gjør nettopp dette. Klinisk bakgrunn alene kan ikke sies å gi den rette kompetansen til å drive idrettspsykologisk rådgiving (Pauline et al., 2006), og det foreslås for eksempel at psykologer som vil arbeide med utøvere bør utdannes innen idrettsfag (Nideffer, 1981), og få veiledning av erfarne idrettspsykologiske rådgivere (Tod, 2013). Men istedenfor å skulle rette fokus mot hva som er mangelfullt og kritisere praksis, burde fokuset blant fagpersoner på feltet være rettet mot å definere fagfeltet (Cremades & Tashman, 2014a). Enighet om dette vil potensielt legge diskusjonen om hvem som skal drive på fagfeltet død. Når definisjoner av fagfeltets arbeidsområde og utdanningens innhold er av internasjonal enighet, vil idrettspsykologien ta et steg i mot avansement i profesjonen. Det er min oppfatning at rett utdanning ikke nødvendigvis sørger for etisk forsvarlig praksis, men også at personlige egenskaper hos hver enkelt er avgjørende, noe alle disiplinærsakene mot psykologer i USA kan være et tegn på. I Norge var det 5 avgjørelser i Statens Helsetilsyn som påvirket psykologer i 2014 (2 advarsler, 2 tilbakekallinger av autorisasjon/lisens, 1 begrenset autorisasjon/lisens)⁵. At slike tilsynsorgan finnes ses som en kvalitetssikring for fagfeltet og klientellet de er i kontakt med.

⁵ Tall er hentet fra Årsrapport og årsregnskap 2014 fra Statens helsetilsyn utarbeidet for Helse- og omsorgsdepartementet lastet ned 22. april 2015 fra <https://www.helsetilsynet.no/no/Publikasjoner/Arssrapporter/>

Én av respondentene siterer idrettspsykolog Sean McCann's utsagn om at «alt kan bli en prestasjonsissue» når man arbeider innenfor dette fagfeltet. I dette legger MacCann at alt som skjer rundt og med utøveren vil kunne påvirke utøverens prestasjoner (McCann, 2008). Et spørsmål som da reises i fagfeltet er hvilken kompetanse som kreves for å kunne arbeide som idrettspsykologisk rådgiver. På dette området er det mange meninger fra ulike nasjoner og organisasjoner og det finnes foreløpig ingen felles enighet om hverken definisjon av feltet hvor idrettspsykologien arbeider, eller hvilken type utdanning man bør ha (Cremades & Tashman, 2014b). Det er en stor utfordring for fagfeltet å enes om dette, men det vil være avgjørende for å nærme seg en profesjonsutdanning i idrettspsykologi, hvis innhold skal gjøre det mulig å arbeide innenfor etiske rammer.

For å utdanne dyktige idrettspsykologiske rådgivere, er det foreslått av mange (Aoyagi et al., 2012; McCullagh & Noble, 1996; SilvaIII, 1989; Tod, 2013) at utdanningen bør bestå av både idrettslige fagemner (kinesologi, fysiologi m.m.) og psykologiske fagemner. En slik tilnærming, mener mange, vil dekke kompetansen en idrettspsykologisk rådgiver trenger i utøvelsen av yrket (Cremades & Tashman, 2014a). Respondentene synes enig i en slik tilnærming. Det er og funnet i studien at etisk utdanning, herunder trening i refleksjon og diskusjon av etiske utfordringer og håndtering av disse, er svært viktig. Dette gjenspeiler de uttalelser, artikler og bøker av andre fagpersoner på feltet som er funnet (Etzel & WatsonII, 2014). Å øke den etiske kompetansen for fagpersoner som skal arbeide som idrettspsykologiske rådgivere ses som sentralt for håndtering av etiske utfordringer, og dermed etisk praksis.

4.1.2 Konfidensialitet

Konfidensialitet er et generelt begrep som omhandler å beskytte privat informasjon til involverte parter (Knapp & VandeCreek, 2012). Begrepet har filosofiske røtter, der ideén om folks mulighet til å verne om eget privatliv står sterkt, og er lovfestet gjennom retten til å holde tilbake informasjon. Konfidensialitet og taushetsplikt er begreper som brukes om hverandre av respondentene. Taushetsplikt er blant annet nedfelt i Lov om helsepersonell kapittel 5 §21 og lyder: «Helsepersonell skal hindre at andre får adgang eller kjennskap til

opplysninger om folks legems- eller sykdomsforhold eller andre personlige forhold som de får vite om i egenskap av å være helsepersonell» (Helsepersonelloven, § 21, 1999). Alle respondentene forteller at de forholder seg til denne loven, selv om det kun er to av disse som er pliktet i egenskap av sin kliniske bakgrunn. Som én av respondentene la til; «jeg føler meg ikke som helsepersonell», og at loven følges «fordi det synes fornuftig», noe som kan gjenspeile mangelen på egne retningslinjer for idrettspsykologiske rådgivere. Kun én respondent snakker om bakgrunnen for konfidensialitet, mens alle kan komme med en rekke eksempler på hvorfor konfidensialitet er viktig å overholde. At «taushetsplikt er grunnleggende for virksomheten» virker å stå sterkt hos alle, nettopp fordi man i egenskap av sin posisjon kan få tilgang på sensitiv informasjon om utøveren. Samarbeidet bygger på gjensidig tillit, og da vil det være helt nødvendig for utøver å føle seg trygg på at det som kommer frem i relasjonen blir håndtert på utøvers premisser.

Flere av respondentene presiserer at å bryte taushetsplikten ville føre til at utøvernes tillit blir svekket, kunnskap som vil spre seg i idretten, der følgen vil umuliggjøre fremtidig arbeid med andre. Samtlige respondenter var opptatt av å presisere at utøveren selv må ha kontroll over informasjonen og bestemme hva som eventuelt kan deles med andre (f.eks. lagkamerater, trenere, coacher, støtteapparat). De legger også til at de oppfordrer utøverne til selv å fortelle det de ønsker å dele med andre, slik at de har full kontroll på det som kommer frem. Å tilbakeholde informasjon man får i egenskap av sitt arbeid samsvarer med den Hippokratiske ed som én av respondentene trakk frem.

Av og til kan idrettspsykologiske rådgivere føle seg presset til å bryte taushetsplikten av ulike grunner (Moore, 2003; Oliver, 2013). Dette beskrives som et dilemma for deltagerne. Én av respondentene sa det slik: «Hvordan skal vi beskytte utøverne i en idrettsverden der alle vet alt om alle»? Som regel er det andre parter knyttet til utøveren som gjerne vil ha informasjon om utøveren, enten det er trenere, coacher, støtteapparat eller andre signifikante personer (f.eks. foreldre), samt media. Det handler ofte om at disse personene faktisk bryr seg om utøveren og vil det beste, men respondentene er klare på at det må være opp til utøveren å avgjøre om informasjon skal deles. Media ønsker ofte å få kunnskap om utøvere som er profilerte og i den sammenheng er samtlige respondenter enige; uttalelser i den retning vil være med på å øke

presset rundt utøveren, noe som kan være uheldig resultatmessig - «Jeg har fått henvendelse fra media, og da sier jeg nei». En annen respondent sa; «Jeg jobber bedre om media ikke vet», og forteller om en opplevelse der det ble nødvendig å gjemme seg for media for å få gjennomføre arbeidet. Dette ble beskrevet som en stressfaktor som påvirket arbeidet negativt både for idrettspsykologisk rådgiver og utøver.

Det motsatte av å holde denne informasjonen for seg selv er det respondentene kaller *namedropping*. Begrepet brukes om situasjoner der en fagperson navngir utøvere de jobber med. Namedropping er noe alle respondenter snakker om som svært negativt for bransjen og utøverne. Når dette temaet taes opp opplever intervjuer et sterkt engasjement og en endring i tonefall hos respondentene. De oppleves oppgitte over dette fenomenet og blir mer høylytt og bombastiske i sine uttalelser. Faglig sett mener respondentene at namedropping er «upålitelig informasjon» fordi man ikke kan bevise en sammenheng mellom idrettspsykologisk rådgiving og prestasjoner. I følge respondentene er det mange faktorer som må være på plass for å prestere på toppnivå, og man må være ydmyk for alle involverte parter, kanskje særlig utøveren som har lagt ned årevis med hardt arbeid for å nå toppen. En av respondentene sa det slik: «jeg synes det er narsissistisk, å navngi et individ antyder at man har noe med prestasjonen å gjøre». At man tar noe av æren for prestasjonen ses som uærlig, og at dette gjøres kun for å fremme seg selv som fagperson, noe som ses som negativt for fagfeltet. Et slikt syn finner vi også i litteraturen som omtaler emnet (e.g. Andersen, 2005a). Respondentene sier at det er hyggelig hvis utøverne gir positive tilbakemeldinger hvis samarbeidet fører til bedre prestasjoner, men at det må være opp til utøveren å vurdere og eventuelt dele slik informasjon.

Respondentene beskriver hvordan namedropping kan påvirke forholdet mellom utøveren og den idrettspsykologiske rådgiveren negativt. De to klinikerne presiserer at dette er fullt lovlig hvis man har informert samtykke underskrevet av utøveren. Allikevel mener de at slik praksis medfører en rekke problemstillinger man bør reflektere over. For eksempel må man som idrettspsykologisk rådgiver være bevisst på den maktposisjonen man kan komme i. Utøveren som får spørsmål om å skrive under et informert samtykke kan oppleve et press til å gjøre dette. Presset kan komme av at de føler seg forpliktet til å yte noe tilbake til den personen som

hjelper dem, selv om utøver kanskje ikke ønsker den ekstra oppmerksomheten slikt kan medføre. Når samtykke foreligger og samarbeidet er offentlig kjent, kan utøver oppleve det vanskeligere å avslutte fordi man er bundet til en kontrakt. Dette til tross for at samarbeidet kanskje ikke lenger er så fruktbart som man hadde håpet. Samtidig kan fall i utøvers prestasjoner stille den idrettspsykologiske rådgiveren i dårlig lys, noe som kan skape ekstra press på utøveren ved at dette er dårlig reklame. Hvis da den idrettspsykologiske rådgiveren ønsker å avslutte samarbeidet på dette grunnlaget vil utøveren miste en samarbeidspartner i en situasjon der det kanskje er som mest nødvendig.

Alt i alt ses namedropping som problematisk fordi utøverene får et unødvendig ekstra press på seg utover det de allerede har – å skulle prestere på toppnivå. To av respondentene presiserer at samarbeidet bør være basert på frivillighet med mulighet for å avslutte dette når utøver ønsker. Det legges til at å navngi utøver uten samtykke ses som et massivt etisk brudd (jf. Helsepersonelloven, EPNP, APA Ethic codes) og bør ikke forekomme. Unntaket fra dette er hvis det «foreligger åpenbar fare for klienten eller andre» (NPF, 1998)⁶. I en rekke land, Norge inkludert, kan også helsepersonell måtte bryte taushetsplikt som følge av annen lovgiving (Andersen, 2005a), noe som også er nedfelt i retningslinjene og lovverket (e.g. Helsepersonelloven, § 31, 1999). Et annet grunnleggende spørsmål som alle respondenter tar opp, er: «hvem hjelper jeg?» og «hvem er min oppdragsgiver?» På slike spørsmål er svarene klare fra alle respondentene: den de arbeider med, altså utøveren, er den viktigste personen i arbeidet. Utøveren skal stå i sentrum, skal ha det bra og må slippe unødige forstyrrelser i veien mot målet. Dette synes som en grunnleggende verdi alle respondentene deler, og å navngi en utøver for å fremme egen virksomhet ser de som det motsatte av et slikt syn. Andersen (2005a) skriver at svaret på spørsmålet «who is being served?» er helt tydelig feil, når idrettspsykologiske rådgivere bruker navnet til utøveren for å fremme egen status.

Foreløpig er det slik at profesjonen ikke har lisensiering eller autorisasjon i Norge, og brudd på prinsippene vil ikke føre til disiplinærsaker eller kontroll av noen form for statlig organ. Kanskje den eneste konsekvens vil være publikums negative holdning til slik atferd, og at de

⁶ Sitat er hentet fra EPNP under seksjonen *konfidensialitet og taushetsplikt*.

ikke vil engasjere en person som arbeider på den måten. Respondentene mener dette påvirker profesjonen negativt, men føler seg maktesløse når det kommer til å gjøre noe med problematikken.

Jeg mener allikevel at noe kan gjøres for å fremme god atferd innen anvendt idrettspsykologi. Først og fremst bør de idrettspsykologiske rådgiverne være tydelige på hvordan de driver sin praksis, og sørge for at denne kunnskapen kommer til syne, slik for eksempel en av respondentene har gjort gjennom å publisere artikler om problematikken. Min egen opplevelse er at etiske problemstillinger blir diskutert i mindre grad enn de faglige utfordringene (f.eks. målsetting/motivasjon, spenningsregulering, visualisering), mens den reelle utfordringen å arbeide som idrettspsykologisk rådgiver handler om mer enn dette. Etisk atferd er svært sentralt, og dette bør komme til syne i større grad, en påstand som tilsynelatende deles av mange på fagfeltet (e.g. Andersen, 2005a, 2005b; Etzel & WatsonII, 2014; Oliver, 2013; Williams & Andersen, 2012).

4.1.3 Roller og relasjoner

Et aspekt ved psykologien er at man arbeider tett på mennesker, og dette kan medføre en rekke utfordringer. Så er også tilfelle i idretten der relasjoner mellom trenere, utøvere og støttepersonell er basert på et nært samarbeid både i trening og konkurransesammenhenger. En kan si at slikt tett samarbeid er en del av idrettens egenart. For eksempel skriver Andersen og Speed (2013) at de mener forholdet mellom den idrettspsykologiske rådgiveren og utøveren er det viktigste aspektet innen anvendt idrettspsykologi. For at relasjonen skal fungere, må den være basert på tillit og god kommunikasjon.

Et tema som de idrettspsykologiske rådgiverne tar frem som utfordrende er relasjonen mellom utøver og trener, og behandlingen av kunnskapen som kommer frem i samtaler med utøver. En respondent sa det slik: «Ofte så handlet det om problemer i relasjonen til treneren og dårlig kommunikasjon». Å få slik informasjon kan by på utfordringer fordi den idrettspsykologiske rådgiveren forholder seg til taushetsplikten og ikke kan gå til treneren med denne informasjonen, med mindre utøveren gir klarsignal for dette. At de må være prinsippfaste i

forhold til taushetsplikten ses som helt sentralt for å opprettholde tilliten til utøver. Tre av respondentene forteller at mange utøvere er redd for å bli mindre likt av treneren eller i verste fall blir tatt av laget, hvis slik kunnskap kommer frem. Det er spekulativt å tro at slikt vil skje, og forhåpentligvis er det lite trolig at trenere vil reagere på denne måten, men utøverens opplevelse må allikevel tas på alvor. Erfaringen blant respondentene synes å være at utøvere som får snakket om slike problemstillinger etter hvert får evnen til å håndtere situasjonen på en slik måte at det ikke lenger står i veien for å samarbeide med treneren.

Trenere kan også oppsøke den idrettspsykologiske rådgiveren og be om informasjon, noe flere av respondentene har opplevd. Dette er en situasjon som respondentene beskriver som ubehagelig, fordi de er bundet til taushetsplikten og ikke kan fortelle treneren det de ønsker å vite. Relasjonen til treneren kan bli satt på prøve når den idrettspsykologiske rådgiveren må avvise en slik forespørsel, noe som selvsagt kan være negativt for alle parter. I slike sammenhenger blir det viktig for den idrettspsykologiske rådgiveren å kunne forklare treneren hvorfor taushetsplikten er viktig å overholde, og at dette er til utøverens beste. Denne type kommunikasjon er også behandlet i litteraturen (e.g. Andersen, 2005a). Jeg antar at en idrettspsykologisk rådgiver som har utdanning i idrettsvitenskap i større grad vil kunne forstå trenerens syn, og på bakgrunn av dette kunne føre en konstruktiv samtale som fremmer utøverens beste. Et slikt syn ble fremhevet av flere respondenter. En klinisk psykolog vil kanskje være mer opptatt av sitt fagfelt, noe som kan stå i kontrast med det treneren står for. Ideelt burde man ha kunnskap på begge fagfelt, som Cremades, Tashman og Quartiroli (2014) påpeker.

En annen problemstilling respondentene fremhver er utøvere på samme lag som har tette relasjoner til hverandre, enten de er kjærester, samboere eller annet. En idrettspsykologisk rådgiver er avhengig av tilliten til de man jobber med, og når man arbeider med lag kan det utvikles tvil blant utøverne om hva de kan dele av informasjon; «det kan jo være litt grums mellom de to utøverne, og det kan være vanskelig for utøverne å forholde seg til, selv om de kanskje har tiltro til meg, så kan det kanskje snike seg inn en liten tvil». Respondentene forteller at det er en fordel å informere om taushetsplikten og problematisere dette tidlig i

prosessen, slik at alle er klar over at det som kommer frem i samtaler blir hos den idrettspsykologiske rådgiveren, med mindre annet blir avtalt.

En av respondentene forteller at «jeg ser nytten av relasjonen», når det er snakk om å være litt tettere på utøverne og bli kjent med de i ulike arenaer. Kunnskapen man får av å se utøverne både i treningssammenheng og i konkurranse er helt spesiell, og i mange tilfeller avgjørende for arbeidet man skal gjøre. Når man arbeider tett på utøvere så kan også andre utfordringer dukke opp, i følge respondentene. En utøver som endelig får snakke om problemene sine og føler seg trygg på relasjonen kan utvikle følelser for den idrettspsykologiske rådgiveren og vice versa. Som Andersen (2005b) poengterer kan den gode kjemien brukes til konstruktivt arbeid, men på den andre siden føre til at det profesjonelle forholdet settes på prøve. Å arbeide tett på utøveren kommer særlig frem i de spesielle kontekster som idrettspsykologiske rådgivere arbeider i, noe som blir tatt opp i kapitlet *Setting*.

I profesjonetikken diskuterer man doble roller og det å krysse grenser i det profesjonelle forholdet. Et typisk eksempel på doble roller vil være der psykologen behandler en klient, samtidig som vennskapsbånd utvikles. I 2010 var halvparten av alle disiplinærsaker som ble behandlet av APA Ethics Committee brudd på grenser, der de fleste sakene handlet om seksuell kontakt mellom psykolog og pasient (Knapp & VandeCreek, 2012, p. 89). I litteraturen skiller man mellom grensebrudd og grensekryssing, der for eksempel seksuell tilnærming er en grensekryssing som blir behandlet som et klart brudd. Andre grensekryssinger kan komme klienten til gode (e.g. Williams & Andersen, 2012), og vil da ikke bli sett på som et brudd, selv om man operere i en *gråsoner*. Gråsoner er et begrep respondentene bruker om deler av sitt arbeid ute i feltet, og grensene må være fleksible for idrettspsykologisk rådgivere med tanke på idrettens egenart og settingen de jobber i (Stapleton et al., 2010). Etzel og WatsonII (2014) skriver at idrettspsykologiske rådgivere vil av og til oppleve å arbeide i en gråsoner der det er vanskelig å avgjøre hva som er akseptabelt eller ikke. Dermed vil det være enda viktigere for idrettspsykologiske rådgivere å være bevisst på denne type grensekryssing og hva som gagnar utøveren i spørsmål om relasjoner og rollen den idrettspsykologiske rådgiveren har. Som den ene respondenten var klar på: «idrettspsykologiske rådgivere har flere muligheter, enn kliniske psykologer, til å trå feil på

grunn av den løse settingen de arbeider i, og andre ting de må gjøre når de er en del av teamet». Eksempler på dette finnes i litteraturen der idrettspsykologiske rådgivere ender opp med mange oppgaver som tilsynelatende handler om mer enn idrettspsykologi, og i tillegg krysser grenser for intimitet uten å nødvendigvis bryte grenser for relasjonen (Williams & Andersen, 2012). Knapp & VandeCreek (2012) påpeker at små grensekryssinger kan være en inngang til mer alvorlige brudd, og man må derfor som ansvarlig fagperson være ekstra vaksom.

Når man kan lese at innledning av intime forhold mellom psykolog og klient er blant de vanligste klagesaker mot psykologer (Andersen, 2005b), ville det være naivt å tro at denne type relasjoner ikke vil kunne oppstå i idretten, der attraktive utøvere arbeider tett på en idrettspsykologisk rådgiver de har stor tillit til. Å reflektere over slike potensielle scenarier kan kanskje i utgangspunktet oppleves unødig, men nyttig hvis situasjonen skulle oppstå. Respondentene gir uttrykk for at god relasjon til utøverne er avgjørende for samarbeidet, men de er samtidig tydelige på at doble relasjoner vil skade arbeidet man skal gjøre og ikke må forekomme. Et slikt syn samsvarer med retningslinjene for profesjonell praksis (e.g. AASP Ethic Code, EPNP), men vil settes på prøve i ulike settinger.

4.1.4 Setting

Med setting menes de ulike områder og steder som idrettspsykologiske rådgivere utfører sitt yrke. Dette kan være på kontoret, treningsfeltet eller i en folksom hotelloobby, en parkeringsplass, eller i gangen på vei inn til konkurransearenaer (Stapleton et al., 2010). Der utøveren er og har behov for konsultasjon, der jobber den idrettspsykologiske rådgiveren. Problemstillingen om nærhet til utøvere vil være særlig utfordrende i settinger der man, i tillegg til konsultasjoner, er bundet til sosial omgang (f.eks. konkurranser, samlinger). Dette er beskrevet av mange idrettspsykologiske rådgivere på tvers av nasjoner (Andersen, 2005a; Oliver, 2013), og kan ses som en del av idrettspsykologisk praksis som i særlig grad skiller seg fra den «vanlige» kliniske settingen (Andersen, Raalte, & Brewer, 2001; Brown & Cogan, 2006). Setting er noe alle respondentene snakker mye om i intervjuene, naturlig nok, da «reising er en nødvendig del av jobben». En rekke problemstillinger dukker opp når man er

ute på reise med utøvere, og de fleste handler om konfidensialitet, roller og relasjoner. Alle respondentene problematiserer nettopp dette; «å ha samtaler og så leve tett på». En av respondentene forteller om en situasjon der den idrettspsykologiske rådgiveren ble tvunget til å dele hotellrom med en utøver på grunn av sykdom i laget, og det kom tydelig frem gjennom beskrivelsen, at «å dele hotellrom er ikke uproblematisk».

I motsetning til den klassiske kontorsettingen som klinikere oftest arbeider i, kan idrettspsykologisk rådgivning som nevnt foregå på ulike steder, for eksempel i hotelloobbyen, på treningsfeltet, eller over frokostbordet (Oliver, 2013; Pensgaard & Abrahamsen, 2012). Respondentene beskriver utfordringer av denne art som svært krevende, der spørsmål om konfidensialitet er sentralt. I tillegg beskrives en utfordring i å balansere delaktigheten i det sosiale livet rundt utøverne når trening og samtaler er gjennomført. Man kan måtte forholde seg til felles middager, sosiale sammenkomster på kvelden, og ikke minst kan utøvere sitte i flysetet ved siden av på lange reiser (Oliver, 2013). Flere uttalelser fra respondentene beskriver utfordringer ved slike settinger:

Min erfaring er at å være med på sånne [sosiale] ting kan bidra til at relasjonen blir god, og så er det da å finne balansepunktet, at det ikke blir for mye. Utøverne må se at jeg har en annen rolle her [...] jeg synes det er vanskelig noen ganger, å finne balansegangen mellom det å skape en god relasjon og det å holde en viss distanse, særlig når du lever tett på hverandre.

Her problematiseres det å skulle være i en sosial setting med utøverne i tillegg til å yte service som idrettspsykologisk rådgiver. Det å fremstå som profesjonell ses som viktig, men samtidig må ikke distansen bli for stor i sosiale sammenhenger, da det kan svekke posisjonen man har i utøvernes øyne. Problemstillingen beskrives av respondentene som helt klart noe av det vanskeligste ved jobben, og er viktig å belyse. Den løse settingen kan sies å være særegen for idrettspsykologien, og kan vanskelig unngås i arbeidet som idrettspsykologisk rådgiver. Som en av klinikerne sa; «klinisk setting er annerledes, da har du avgrensa tid og du setter deg ikke ned og spiser middag med klienten etterpå». Som respondentene tidligere har antydnet, er det

viktig å kunne bli med på noe av det sosiale, fordi man lærer utøverne å kjenne og blir således bedre rustet til å hjelpe de til å håndtere utfordringer som måtte dukke opp. Men om relasjonen påvirker det profesjonelle forholdet negativt, vil man kunne få problemer med for eksempel tillit og ikke kunne utføre arbeidet. Idrettspsykologiske rådgivere reiser som regel alene med teamet, og har da heller ikke muligheten til å henvise utøvere til andre, også i tilfeller der kompetanseområdet ikke er dekket, og dermed er de avhengig av å opprettholde den gode relasjonen. Til syvende og sist vil det være utøverne som taper på at relasjonen blir svekket.

De to klinikerne i studien beskriver den særegne settingen som spesielt utfordrende, kanskje fordi de er utdannet til å tenke at relasjoner som kan oppstå der bør unngås. Det kommer tydelig frem i for eksempel APA's etiske retningslinjer og blir også diskutert i retningslinjer for nordiske psykologer (Knapp & VandeCreek, 2012; NPF, 1998). Det står for eksempel i EPNP at: «Psykologen unngår utenomprofesjonelle relasjoner til en klient, som kan redusere den profesjonelle distanse og føre til interessekonflikter eller utnyttelse» (NPF, 1998), et prinsipp som kan oppleves å stå i konflikt til nevnte problemstilling. De tre andre respondentene forteller også at å balansere det sosiale og profesjonelle på reiser er en utfordring, men de oppleves allikevel mindre bundet til prinsippene. Dette kan være en konsekvens av at de faktisk ikke er lovpålagt å følge disse, slik lisensierte psykologer er. AASPs prinsipp på området er noe mindre rigid i sin form: «AASP members avoid improper and potentially harmful dual relationships». Dette legger større grad av tolkning og ansvar på den enkelte praktiker.

Det finnes en rekke artikler som tar for seg utfordringer rundt den spesielle settingen som idrettspsykologiske rådgiver arbeider i. At de etiske retningslinjene er skrevet for psykologer som arbeider i en mer avgrenset setting (f.eks. kontor, sykehus) ses som en utfordring for overføring av disse prinsippene til idrettspsykologisk praksis (Whelan et al., 1996). Særlig vil spørsmål om grensekryssing av roller og relasjoner kunne sette en idrettspsykologisk rådgiver i dårlig lys. Å spise frokost med en utøver og gi faglige råd samtidig setter prinsippet om profesjonell distanse fra EPNP på prøve. Et annet eksempel av mer pikant art, kan være David Williams opplevelse med å bære en funksjonsnedsett utøver opp og ned fra bassenget iført en liten badebukse (Williams & Andersen, 2012). Prinsippet «Psykologen er oppmerksom på

hvordan intimitet og seksualitet direkte og indirekte kan påvirke relasjonen mellom psykolog og klient» (NPF, 1998), kan synes å stå i kontrast til en slik handling som er beskrevet av Williams. Allikevel ville den idrettspsykologiske rådgiveren kunne påstå at atferden er etisk forsvarlig. Faktisk ville idrettsutøveren ikke ha kommet seg i bassenget om den idrettspsykologiske rådgiveren ville avstått fra å hjelpe til.

Problemstillinger i forhold til settingen man arbeider i har blitt beskrevet av mange idrettspsykologiske rådgivere, og det finnes neppe noen fasit på hvordan dette skal håndteres, men det bør reflekteres over slik at partene kan forholde seg til hverandre på et profesjonelt grunnlag. (Brown & Cogan, 2006; Stapleton et al., 2010; Williams & Andersen, 2012).

4.2 Håndtering av utfordringer

Håndtering av utfordringer er vist i tabell 2 og har fire underkategorier; refleksjon, rådføring, etiske retningslinjer, og personlige egenskaper. De ulike verktøy som respondentene beskriver for å håndtere etiske problemstillinger blir her presentert og diskutert i hvert underkapittel med samme navn som underkategoriene i tabellen.

4.2.1 Etiske retningslinjer

Etiske retningslinjer baserer seg på grunnleggende etisk tenkning og lovverk (e.g. AASP, 1990; Helsepersonelloven, 1999; NPF, 1998) og er kanskje blant det viktigste hjelpemiddelet fagpersoner har for å fremme etisk atferd i sin praksis. Med *retningslinjer* forstås normer som er bearbeidet for å rettlede slik at normen skal inntreffe. Med enkle ord kan vi si at profesjonsetiske retningslinjer er bearbeidede lover og tanker om god atferd, som hjelper praktiserende å handle etter normen. Som nevnt, har APA utarbeidet «Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct», prinsipper som gjelder for amerikanske psykologer, og i Norge følger psykologer Etiske prinsipper for nordiske psykologer, som inneholder «en presisering av den allmenne etikken som gjelder for psykologer såvel som for alle andre mennesker» (NPF, 1998). Jeg har antatt at ordet prinsipp i denne sammenheng også kan tolkes som retningslinje, da dette er begreper som kan brukes med samme betydning i etikken

Tabell 2. Håndtering av utfordringer.

Kode	Underkategori	Hovedkategori
<i>Baserer oss på APA</i> <i>Følge retningslinjene</i> <i>Prøver å følge prinsippene i helseloven fordi de er fornuftige</i> <i>Regelverk ikke alltid det beste</i> <i>Holde seg til yrkesetikken</i> <i>Forteller aldri offentlig hvem jeg jobber med</i>	<i>Etiske retningslinjer</i>	<i>Håndtering av utfordringer</i>
<i>Viktig å ligge i forkant i forhold til etikken og håndtering av situasjoner</i> <i>Selvrefleksjon som praktiker</i> <i>Evnen til refleksjon</i> <i>Tenke worst case senario</i> <i>Reflektere og se konsekvenser</i>	<i>Refleksjon</i>	
<i>Kan absolutt sparre med kollegaer</i> <i>Backup i kollegaer</i> <i>Reflektere i fellesskap</i> <i>Søke råd hos andre</i> <i>Har brukt kollegaer i vanskelige problemstillinger</i>	<i>Rådføring</i>	
<i>Må skille oss fra sjarlataner</i> <i>Håndterer brudd ved å skrive om det</i> <i>Det er ikke så mye man kan gjøre for å hindre brudd</i> <i>Opptatt av utvikling og lære nytt</i> <i>Alltid prinsippfast</i> <i>IPR ikke for alle</i>	<i>Personlige egenskaper</i>	

(Thommessen & Wetlesen, 2002). Et prinsipp anses da som en tungtveiende retningslinje. I Norge har vi også lovverk som må anses som retningsgivende for de personene lovene gjelder for. Eksempel på slike lover finner vi i Lov om helsepersonell der for eksempel hovedregel om taushetsplikt er nedfelt (Helsepersonelloven, § 21, 1999).

Respondentene forteller at de forholder seg til retningslinjer, om enn noe forskjellig. Dette begrunnes ut i fra mangelen på etiske retningslinjer for idrettspsykologiske rådgivere i Norge. Både APA Ethics Code, AASP Principles and Standards, EPNP og Helsepersonelloven synes til dels å følges av alle deltagerne i studien, men det gjør de ikke nødvendigvis fordi det er lovpålagt. «Jeg prøver å følge prinsippene i helseloven fordi de er fornuftige», fastslår en av respondentene. Altså følges ikke helsepersonelloven fordi det er lovpålagt, men mer eller mindre frivillig. Og som flere av respondentene gjør et poeng av så er ikke idrettspsykologiske rådgivere definert som helsepersonell; «jeg føler meg ikke som helsepersonell» og «vi driver jo ikke behandling, vi er ikke terapeuter». I et av intervjuene forteller respondenten at «vi baserer oss på APA», altså den amerikanske psykologi foreningens etiske «code of conduct». Det er tydelig at de idrettspsykologiske rådgiverne henter inspirasjon og veiledning til etisk atferd innen sitt yrke fra flere ulike steder, noe som kan ses både positivt og negativt. Det positive er først og fremst at respondentene faktisk velger å forholde seg til fornuftige prinsipp, og at det kan virke som de leser mye og henter informasjon og inspirasjon fra ulike steder. Det negative er at det ikke finnes klare, felles retningslinjer for egen profesjon, noe som åpner for all slags virksomhet innen fagfeltet. Som flere av respondentene har fortalt, er «regelverket ikke alltid det beste» og «du får en del problemstillinger det ikke står om i bøkene», noe som understreker behov for tilpassede retningslinjer.

De to klinikerne er imidlertid helt klare på hvordan de forholder seg til prinsipper og lover, da de er lisensierte psykologer og må «holde seg til yrkesetikken». Til tross for denne ulikheten i hva som er regelverk for respondentene var de enig i en rekke prinsipper, blant annet at de «forteller aldri offentlig hvem jeg jobber med». Å beskytte utøveren synes å stå sterkt som prinsipp. At respondentene står prinsippfaste både når det gjelder å behandle sensitiv informasjon, hvordan de selv fremstår som profesjonelle og forholder seg til utøvere i sitt yrke, ses som et godt grunnlag for å utvikle prinsipper og retningslinjer. Som nevnt i kapitlet

Kompetanse finnes det ikke en klar enighet i utdanningen eller definisjoner av fagfeltet idrettspsykologi (Cremades & Tashman, 2014b), og dermed blir det utfordrende å utvikle felles retningslinjer eller prinsipper. Allikevel er det rimelig å anta at de som arbeider innen anvendt idrettspsykologi etterhvert vil kunne utvikle og samles rundt noen felles prinsipper som man arbeider ut ifra, slik AASP har forsøkt å gjøre. Det ville også være naturlig at norske idrettspsykologiske rådgivere deltar i denne utviklingen ved å tegne ned prinsipper og retningslinjer de arbeider etter. Slike retningslinjer vil være med på å styrke deres posisjon som seriøse og profesjonelle aktører på markedet (Cremades & Tashman, 2014b), samt at det vil gi de idrettspsykologiske rådgiverne noe felles å forholde seg til, som de har uttrykt er en mangel.

Utfordringen for de norske idrettspsykologiske rådgiverne er altså at slike prinsipper ikke er utviklet for fagfeltet i Norge. Det medfører at de må se mot andre nasjoner og fagfelt (f.eks. AASP, EPNP). At praksis for idrettspsykologiske rådgivere ikke er lovfestet (for eksempel underlagt Helsepersonelloven) kan medføre ulik praksis blant de som arbeider på feltet, og kan få negative følger. Dette ble beskrevet av respondentene som frustrerende. Utviklingen av egne etiske prinsipper for norske idrettspsykologiske rådgivere ville muligens være med på å rette opp i dette, men vil ikke utelukke uetisk praksis fra feltet, noe disiplinærsaker mot fagpersoner viser. Allikevel ville det være et steg i retning mot ytterligere profesjonalisering av fagfeltet, slik det er forsøkt gjort i andre nasjoner. Det må legges til at verken samfunnet eller etikken er statisk, og etiske utfordringer vil antagelig øke i antall og kompleksitet (Etzell & WatsonII, 2014). Så bør også praksis og etiske retningslinjer følge en slik utvikling.

Som vist av den spesielle settingen idrettspsykologiske rådgivere av og til arbeider i, synes noen av prinsippene som er utviklet for «tradisjonell» psykologi å være lite passende. Som Whelan et al. (1996) presiserer vil adopsjon av en annen profesjons etiske prinsipper kunne være lite spesifikke og skape forvirring. AASP's etiske prinsipper fremstår som bedre tilpasset til praksis, for eksempel punkt 9. *Multiple Relationships a)*:

AASP members must always be sensitive to the potential harmful if unintended effects of social or other nonprofessional contacts on their work and on those persons with whom they deal. Such multiple relationships might impair the AASP member's objectivity or might harm or exploit the other party (AASP, 1990).

En kan si at AASP prinsipper er mindre rigid i sin formulering, noe som vil legge ytterligere ansvar på medlemmet som skal følge en slik retningslinje. Det er for eksempel nærliggende å stille spørsmål om *sensitivitet* og *svekkelse av objektivitet*. Opplæring og refleksjon om etikk og anvendelse av denne i praksis synes nødvendig for å tolke og handle etter slike prinsipper.

4.2.2 Refleksjon

«Evnen til refleksjon» er et gjennomgående tema alle respondenter snakker mye om og legger til grunn for å håndtere vanskelige utfordringer. Ordet refleksjon brukes i flere fagområder med noe ulike betydning, men slik det beskrives av deltagerne, forstås refleksjon som å tenke igjennom noe som har skjedd eller noe som kan skje, der hensikten er forbedring eller utvikling. Knowles, Gilbourne og Tomlinson (2007) beskriver reflektert praksis som: “An approach to practice that involves creating opportunities to access, make sense of, and learn from the tacit knowledge in action we use in our daily work”. Definisjonen oppleves å samsvare med det synet deltagerne i denne studien har. For eksempel sier en av respondentene at det er viktig å bruke «selvrefleksjon som praktiker» for å håndtere situasjoner og at dette er noe som må gjøres hele tiden, både i forkant av og etter situasjoner. Videre forteller respondenten om etiske dilemmaer i idretten der utfallet har vært uheldig, og begrunner dette med at «det er jo fordi man ikke har tenkt igjennom ting og ikke tør å være prinsipielle på etikken i det». I tillegg mener respondenten, at å tenke «worst case senario» hjelper en å holde seg skjerpet, med tanke på potensielle utfall av negativ art for de involverte parter.

Alle deltagerne forteller at det er «viktig å ligge i forkant i forhold til etikken og håndtering av situasjoner» og at å «reflektere og se konsekvenser» er en stor del av jobben. Å reflektere over problemstillinger kan synes som en selvfølge, men det blir beskrevet av deltagerne som en ferdighet som må læres gjennom caser. De to klinikerne er tydelige på at den type opplæring fant sted i profesjonsstudiet i psykologi, at dette har vært en svært viktig del av utdanningen,

og gjør at de er i stand til både å oppdage etiske utfordringer og håndtere disse. De tre andre idrettspsykologiske rådgiverne sier at evnen til refleksjon nok alltid har vært der, men at jobben har tvunget dem til å bli enda mer bevisst, og dermed har de blitt dyktigere til å reflektere over problemstillinger. Det følgende sitatet viser nettopp dette: «Jeg sitter jo med mer erfaring nå når det kommer til etikk og håndtering og manøvrering enn jeg gjorde da jeg var yngre og ikke hadde stått i de casene». I tillegg sier respondenten at «den opprinnelige interessen har gjort det mulig å utvikle seg».

Et inntrykk jeg sitter igjen med er at de to som har profesjonsutdanning beskriver en evne til å reflektere over problemstillinger som de tre andre i større grad har måttet lære seg gjennom caser i praksis, og ikke var like gode på i starten av karrieren. I tillegg beskriver alle respondentene en interesse for etikk som gjør at de reflekterer mye over ulike problemstillinger, noe som gjør dem rustet til å ta gode avgjørelser. I lys av dette vil det være naturlig å tenke at trening i etisk refleksjon burde være en del av utdanningen for idrettspsykologiske rådgivere, noe som også poengteres av respondentene; «ønsker at det skulle være en formell del av utdanningen, for det tar tid å trene det inn» og «det må inn som en del av utdanningen. Vi kan ikke bare si at vi erfarer oss til all verdens av kunnskap». Faktisk påpeker en av respondentene, at fagfeltet krever refleksjon, og hvis dette ikke allerede er en del av din virksomhet, vil dette bli satt i gang på grunn av de problemstillinger man blir utfordret på:

Hvis man ikke har et reflektert forhold til det, så er det et fagfelt som ihvertfall kan sette i gang noen refleksjonsprosesser og bevisstgjøring i forhold til hvordan de skal opptre i et av og til litt ulendt terreng hvor etiske og moralske problemstillinger blir litt slengt på deg. Hvis du ikke er bevisst, så er det ikke sikkert at du engang ser at de kommer. Det er en helt sentral del av den jobben vi gjør. Vi må være bevisste, hvis vi skal leve opp til det jeg mener er den faglige integriteten.

Her sies også, at hvis man ikke er bevisst, så vil man kanskje ikke oppdage problemstillingen. Ut ifra dette mener jeg at fagfeltet krever bevissthet og refleksjon rundt etiske problemstillinger, noe som også er å finne igjen i profesjonsetikken (e.g. NPF, 1998). Funn i

Rønnesedt og Skovholts studie (2003) viser også at nettopp refleksjon er en avgjørende faktor for fagpersoners utvikling. Muligheten for refleksjon med andre ses i lys av samarbeid med både kolleger og tverrfaglig personell. Tod (2013) presiserer også verdien av å utvikle et sterkt profesjonelt nettverk og muligheten for å interagere med dette som en avgjørende faktor for utdanning og utvikling for fagpersoner.

Refleksjon er imidlertid ikke nødvendigvis noe som faller naturlig for alle. Som respondentene sier er det viktig å øve opp evnen til å reflektere, og at en slik aktivitet derfor bør være en del av utdannelsen. Refleksjon over egen praksis er sentralt i veiledningsarbeid som finnes i ulike utdanningsprogrammer (f.eks. sykepleie, lærer), slik det beskrives av Knowles et al. (2007). Veiledning blir beskrevet av mange som et viktig verktøy, både for nye og erfarne på fagfeltet (e.g. Andersen & Williams-Rice, 1996; Tod, 2013). Faktisk mener McCullagh og Noble (1996) at det ikke er akseptabelt å la studenter praktisere uten adekvat veiledning (s. 383). For eksempel så kreves det av en sertifisert rådgiver i AASP at man har gjennomgått 400 timer veiledning (Aoyagi et al., 2012). At det er bred enighet om betydningen av refleksjon og veiledning i utdanningen av idrettspsykologiske rådgivere, synes tydelig. Det foreslås dermed at utdanningen i Norge bør gjenspeile et slikt syn.

Når respondentene trekker frem refleksjon som et hjelpemiddel for å håndtere etiske utfordringer, er det nærliggende å nevne etisk beslutningstaking som tema, der nettopp refleksjon står sentralt. Dzikus, Fisher og Hays (2012) påpeker at etisk teori og prinsipper er viktig hjelpemiddel for å rettlede til god atferd, men forståelse av situasjoner og eventuelle konsekvenser for de involverte parter er viktig i beslutningsprosessen. Det finnes en rekke modeller for etiske beslutningstaking (Knapp & VandeCreek, 2012), og noen presenterer dette i forbindelse med prinsipper for psykologer (e.g. Canadian Psychological Association [CPA], 2000), eller på universitets hjemmesider (f.eks. Santa Clara University). Knapp og VandeCreek (2012) presenterer en fem-trinns modell lignende den universitete i Santa Clara har publisert, og argumentere for at slike enkle modeller er anvendelige i daglige spørsmål. Mer sammensatte modeller, slik for eksempel den canadiske psykologiforeningen har presentert, passer til mer tidkrevende arbeid med dilemmaer (CPA, 2000). Trinnene i Knapp og VandeCreeks modell kan synes å gjenspeile noe av det respondentene i denne studien

trekker frem når de snakker om å; identifisere utfordringer, utvikle alternativer, evaluere muligheter, handle, og se tilbake og evaluere resultatene. Kanskje særlig det å identifisere utfordringer og reflektere over potensielle utfall er fremhevet av respondentene. I tillegg er de opptatt av å «fikse» relasjonen hvis utfallet skulle bli av uønsket art. Kunnskap om slik etisk beslutningstaking antas å være et viktig verktøy i et yrke der etiske utfordringer dukker opp.

4.2.3 Rådføring

Det å «søke råd hos andre» beskrives som en meget viktig del av det å håndtere vanskelige problemstillinger. Alle respondenter legger vekt på verdien i å kunne «sparre med kollegaer» og «reflektere i fellesskap» når det dukker opp vanskelige faglige eller etiske problemstillinger, der man enten opplever at ens egen kompetansegrense blir tøyet eller at flere prinsipper må veies opp mot hverandre (etisk dilemma). Når de idrettspsykologiske rådgiverne opplever at problemstillinger nærmer seg det kliniske og kompetansegrensen tøyes, er alle klare på at dette må rådføres og eventuelt henvises til en klinisk psykolog. Dette er beskrevet i kapitlet om kompetanse.

Problemstillinger av idrettspsykologisk art vil naturligvis strekke seg over hele spekteret i idrettspsykologiens nedslagsfelt, og det er vanskelig, om ikke umulig, å være ekspert på alle områder. I løpet av intervjuene kom uttalelser som peker i den retningen; «Jeg føler aldri at jeg har full kontroll over alle casene». Utsagnet synes å være preget av ydmykhet og respekt for fagfeltets kompleksitet og de individuelle utfordringer hver utøver har. En annen respondent mente at fagfeltet generelt krever samråding med de som besitter kompetansen man selv ikke har. Det å ha mulighet til å rådføre seg med andre innen fagfeltet ses dermed som en svært gunstig måte å hente inn spisset kompetanse, noe deltagerne er klare på.

Muligheten til å søke råd hos andre synes også å være sentralt blant de som omtaler utdanning av nye idrettspsykologiske rådgivere. I denne sammenheng diskuteres *mentoring* eller *supervision* (heretter veiledning) som et viktig aspekt både for å utvikle kompetansen hos rådgivere, og for å oppdage og endre uønsket atferd i profesjonen (e.g. Andersen, Van Raalte, & Brewer, 2000; Andersen & Williams-Rice, 1996). Interaksjon med klienter og veiledning er

funnet å være blant de viktigste faktorene for profesjonell utvikling (Rønnestad & Skovholt, 2003), også det å være veileder er sentralt for erfarne rådgiveres utvikling. Som Tod (2013) poengterer, kan veiledning være et viktig verktøy for idrettspsykologiske rådgivere i møte med og håndteringen av vanskelige situasjoner og problemstillinger. Veiledning er ikke nødvendigvis god i seg selv, og stiller krav til de involverte parter. For eksempel er det viktig at forholdet mellom veileder og «praktikant» er godt, i det som kan være et turbulent, men givende samarbeid. At veileder har konkret kompetanse på fagområdet veiledningen skal omhandle ses som svært viktig, der det motsatte vil kunne gi negative følger for utøveren. For at idrettspsykologien skal kunne utvikle seg videre, bør også utdanningen befatte seg med veiledning (Andersen & Williams-Rice, 1996). Noen av respondentene har vært igjennom veiledning i studiet, og forteller at dette var meget nyttig i utviklingen av seg selv som rådgiver. Rådføring har blitt en del av deres måte å samarbeide med kolleger på, og synes dermed å være et meget godt og viktig verktøy for idrettspsykologiske rådgivere i håndtering av vanskelig problemstillinger.

I forrige kapittel over har jeg diskutert refleksjon, der denne egenskapen er blitt beskrevet både som en individuell ferdighet, men også i samspill med andre. Sistnevnte er kanskje mest sentralt når det kommer til dette med å søke råd. Rådføring blir tatt opp av respondenten som viktig, særlig i caser der man opplever å ikke være i besittelse av den kunnskapen som er nødvendig, eller at det oppstår usikkerhet i valgene man skal ta. Mangel på kunnskap trenger i denne sammenheng ikke å handle om noe av klinisk karakter, snarere tvert om beskriver respondentene flere tilfeller der dette handler om spørsmål om prestasjon, der ønske om å gjøre gode valg for utøveren fører til at man søker råd hos kolleger. En kan se dette som en kvalitetssikring av arbeidet som gjøres. I caser der den idrettspsykologiske rådgiveren opplever at egen kompetanse ikke strekker til på grunn av kliniske spørsmål, er ikke bare rådføring med kolleger nødvendig, men også henvisning av utøver til rett personell.

Å ha muligheten til å rådføre seg med andre, understreker at det er viktig med et nettverk av fagpersoner rundt seg, som beskrevet av Tod (2013). En idrettspsykologisk rådgiver som arbeider alene, vil ikke ha denne muligheten, noe som kan svekke arbeidet. Det kan og tenkes at en ensom praktiker vil ha større sjans til befatte seg med problemstillinger som overskrider

egen kompetanse, fordi det ikke er andre å rådføre seg med. Som nevnt i kapitlet kompetanse, kan press fra utøver og lignende føre til svekket handlingskraft med tanke på henvisning (Oliver, 2013). I slike situasjoner vil muligheten til å rådføre seg med kolleger være både nyttig for å finne rett praksis, men også som støtte for den idrettspsykologisk rådgiveren i vanskelige caser (Andersen, 2005b).

4.2.4 Personlige egenskaper

I løpet av intervjuene beskriver alle respondentene en rekke egenskaper som kan være gunstig for idrettspsykologiske rådgivere å ha, med tanke på at det ikke finnes verken profesjonsutdanning eller retningslinjer spesifikt for faget i Norge. Det kan synes en enighet om at denne type jobb «ikke er for alle», og at de som har utdanning og er seriøse på feltet skiller seg fra de som kalles «sjarlataner», altså useriøse aktører. Respondentene sier de er prinsippfaste og er opptatt av å utvikle egen kompetanse så vel som fagfeltet, noe de ser som en måte å skille seg fra mer useriøse aktører. 3 av 5 respondenter forteller at det å være prinsippfast og å være opptatt av mennesker og deres beste er noe de har med seg fra barndommen, i tillegg til utdanningen. 2 av 5 sier at dette kommer fra utdanningen, der én av disse er klinisk psykolog. Det legges til at begge klinikerne sier at utdanningen har vært meget viktig i utviklingen av prinsippene de står for, og at dette har gitt dem grunnlaget for å håndtere vanskelig situasjoner. Respondentenes uttalelser indikerer at de som ikke har særskilt etisk utdanning baserer seg på mer grunnleggende tanker om rett og galt, som de har med seg fra livets skole. Blant annet nevner en respondent et «rettferdighetsprinsipp», at idrettspsykologiske rådgivere plikter å yte sitt aller beste for å være verdig et samarbeid med utøvere som har arbeidet hardt i mange år, for å nå sine mål. Allikevel synes flere av respondentene at dette ikke holder for profesjonen og at etikken må tydeligere inn i utdanningen. To av respondentene beskriver den etiske opplæringen som mangelfull i studiene, og at den personlige interessen for etikken har ført til egenstudier og refleksjon rundt etiske problemstillinger.

Alle respondentene uttalte frustrasjon, oppgitthet og sinne når det ble snakk om aktører som svekker fagets renommé. Slike aktører blir først og fremst beskrevet som personer uten

kvalifisert utdanning, et omfattende problem i bransjen som respondentene beskriver som vanskelig å gjøre noe med. Særlig der det forekommer brudd, på det de mener er etiske prinsipper, opplever de å stå maktesløse. Flere av respondentene sier at «det er ikke så mye man kan gjøre for å hindre brudd», mens en av klinikerne forteller at å skrive om problematikken i faget er en måte å skape bevissthet rundt temaet, men legger til at «man kan ikke fikse det» når *namedropping* blir nevnt; «psykologer namedropper hele tiden».

Personlige egenskaper virker å være viktig for respondentene når det kommer til utøvelse av yrket på en forsvarlig måte, men de snakker også om dette som en utfordring. Det er ikke slik at personlige egenskaper nødvendigvis kvalitetssikrer god yrkesutøvelse, og alle respondentene er klare på at utdanningen må utvikles videre. Dette er i tråd med flere uttalelser fra andre idrettspsykologiske rådgivere verden over (e.g. Acharya, 2010; Aoyagi et al., 2012; Tod, 2013). De personlige egenskapene som respondentene sikter til kan synes som en forsvaring av deres posisjon til tross for noe mangelfull utdanning i forhold til de etiske aspektene som yrket krever. Så sier de også at de gjerne skulle hatt mer om etiske emner i egen utdanning. Klinikerne mener å ha fått denne type utdanning gjennom profesjonsstudiet, men legger til at etikken ikke er noe statisk, og man bør derfor hele tiden søke ny kunnskap og utvikle seg i tråd med samfunnsutviklingen. Dette er noe alle respondentene fremhever som viktig. En slik oppfatning samsvarer med prinsipper om *kompetanse* og *etisk bevissthet* i EPNP.

De personlige egenskapene som er beskrevet i studien, var i utgangspunktet ikke tenkt som et eget felt å beskrive. Allikevel delte respondentene en rekke betraktninger rundt slike egenskaper som viktige i håndteringen av etiske utfordringer. For eksempel ble interessen for etikk delvis begrunnet med oppveksten og signifikante personers påvirkning til å tenke over rett og galt, hva som godtas eller når man må stå imot. At kun en respondent utelukkende pekte på utdanning i forhold til interessen rundt etiske problemstillinger, er interessant. Kan det hende at respondentene bruker de personlige egenskapene for å forsvare sin posisjon til tross for manglende etisk utdanning, eller er det slik at personlige egenskaper er en forutsetning for å komme i posisjon til å arbeide med utøvere på høyeste nivå? Sett i lys av

alle krav som foreligger for å arbeide på dette nivået, er det nærliggende å tro at personlige egenskaper er viktig, kanskje særlig når lovpålagte prinsipper ikke foreligger.

For eksempel sier respondentene at de må skille seg fra sjarlataner, og være prinsippfaste. Utsagnene i seg selv er prisverdige, og standpunktet de tar fremstår som oppløftende for etisk praksis og fagfeltets renommé. Et slik ønske om å opptre etiske og utvikle seg selv og fagfeltet, samsvarer med perspektiver innen positiv etikk som beskrives av Knapp og VandeCreek (2012). At respondentene uttrykker et sterkt ønske om ytterligere profesjonalisering gjennom utviklet utdanning og sertifisering, kan ses i motsetning til de personer som til tross for manglende utdanning opererer i feltet for å tjene penger eller skaffe seg status. Store deler av kritikken mot idrettspsykologiske rådgivere handler om nettopp slik virksomhet, og kan føre til stor skade, ikke bare for fagfeltet, men for de utøvere som er involvert. Det synes som en viktig personlig egenskap å stå imot og være et alternativ til det de kaller sjarlataner, eller useriøse aktører.

Evnen til å takle press ses som viktig, da dette kan forekomme gjennom andre partes (f.eks. media, trenere, foreldre) ønske om informasjon om utøveren. I slike situasjoner må idrettspsykologiske rådgivere være prinsippfaste, slik at konfidensialitet blir overholdt. Gode ferdigheter i kommunikasjon er sentralt for håndtering av slike situasjoner, selvsagt også i samtale med de parter den idrettspsykologiske rådgiveren skal arbeide med. Personlige egenskaper av denne art er blant annet beskrevet av Nideffer (1981) som nødvendig for å bli en god «idrettspsykolog».

5 Oppsummering og konklusjon

Denne studien har søkt kunnskap om etiske utfordringer idrettspsykologiske rådgivere opplever i sin praksis i Norge, og hvordan disse utfordringene håndteres. Gjennom de semistrukturerte intervjuene fikk respondentene fortelle om ulike utfordringer og hvordan de løste problemstillingene de sto over for. Forskningsspørsmål om hvor den etiske forståelsen kommer fra og hvilken bakgrunn de har for å gjøre sin etiske refleksjon har vært sentrale.

Funnene innen *etiske utfordringer* og *håndtering av etiske utfordringer* har en rekke underkategorier presentert i resultatdelen. Data er blitt sett i lys av Etiske Prinsipper for Nordiske Psykologer, APA Ethical Code of Conduct, AASP Ethical Principles and Standards og Helsepersonelloven.

5.1 Hovedfunn

Ut i fra de funn som er gjort i studien kan det se ut til at respondentene opplever mange av de samme etiske utfordringene som er beskrevet av likemenn verden over. Dette er utfordringer i forhold til utdanning og kompetanse, roller og relasjoner, konfidensialitet i ulike settinger, og hvordan de skal håndtere disse utfordringene i en idrettsverden med store støtteapparat, der utøvere opplever press til å prestere best mulig til enhver tid. De idrettspsykologiske rådgiverne kan i så måte også oppleve et stort press til å prestere på høyeste nivå innen sitt fagfelt. For å håndtere de ulike etiske utfordringene har det blitt trukket frem noen viktige faktorer. Disse er etiske retningslinjer, refleksjon og rådgiving, samt personlige egenskaper. Å arbeide som idrettspsykologisk rådgiver er en meget krevende jobb der etisk sensibilitet er svært viktig. I tillegg kreves fagkompetanse innen idrettspsykologiske emner og idrettsvitenskap.

Lesing av studien vil forhåpentligvis åpne for refleksjon og ytterligere studier på feltet. I og med det er mangel på studier av denne art i Norge, vil alle nye studier på feltet kunne være med å demme opp for dette vakuemet. Eksempel på studier kan være; kartleggingsstudier av idrettspsykologisk praksis, innhold i utdanningsinstitusjoners læreplaner, casestudier av psykolog versus «de med idrettsbakgrunn» sin tilnærming til faget, samt autoetnografiske tekster. Det vil og være interessant å benytte annen type datainnsamling enn retrospektive intervju. For eksempel vil mer longitudinelle design kunne belyse utviklingen av caser og hvordan håndtering påvirker de involverte parter.

5.2 Styrker og begrensninger ved studien

I kapitlet kvalitetskrav tok jeg opp en rekke faktorer som er relevante for studiens styrker og begrensninger. Utvalget ses som meget egnet til å gi et godt perspektiv på hvordan det

arbeides på høyeste nivå i Norge. De idrettspsykologiske rådgiverne som ble intervjuet har samlet sett meget lang erfaring og er høyt utdannet på feltet. At de deltok i fenomenologiske dybdeintervjuer har gitt respondentene mulighet til å fortelle om de opplevelser de har hatt (Kvale & Brinkmann, 2010), uten særlig begrensning av min forforståelse. Videre gjorde den induktive analysen det mulig å danne kategorier ut ifra funn i skriptene uten forhåndsbestemte kategorier (Hsieh & Shannon, 2005), noe som ikke har ført til store begrensninger i kunnskaputviklingen. Samlet sett har denne tilnærmingen gitt stor bredde i data som er kommet frem.

At flere av respondentene kjenner hverandre kan medføre at de har til dels samme oppfatning av ulike problemstillinger, noe som antagelig påvirker data. I et lite fagfelt kan slike faktorer vanskelig å unngåes. At gruppens homogenitet kan fremstå som svak, med spennvidde i alder og erfaringsbakgrunn, kan reise spørsmål om funnene peker på de faktorer som er avgjørende. Samtidig opplevdes dette å gi bredde i kunnskapen, som har blitt sett som positivt i denne studien. Respondentene har ulik bakgrunn og utdanning, tre med idrettspsykologisk utdanning og to med profesjonsutdanning i psykologi. Jeg har tolket dette som en medforklarende faktor i deres syn på ulike problemstillinger, men en kan selvsagt ikke si sikkert om det er utdanningen som er avgjørende faktor, selv om respondentene kommer med utsagn som gjør det nærliggende å tolke i den retning. For eksempel kan dette komme av personlige egenskaper eller andre tilfeldige faktorer.

Anonymiseringen av respondenter i teksten gjør funnene mindre systematiske for leseren, og dermed blir det vanskeligere å ta stilling til nettopp slike spørsmål som nevnt over. Selv om dette muligens er svekkende for studiens troverdighet, har jeg valgt å presentere det slik av hensyn til respondentenes anonymitet. Det må legges til at deres utsagn er forsøkt gjengitt så autentisk som mulig, slik at leseren skal få innsikt i respondentenes erfaringer og kan vurdere tolkningene som er gjort.

Gitt denne studiens kvalitative natur, med en til dels fenomenologisk forankring, der fokuset har vært å beskrive opplevelser respondentene har fortalt i de fenomenologiske dybdeintervjuene, kan resultatene som har kommet frem som nevnt ikke overføres til andre

del av populasjonen. Allikevel vil jeg hevde at kunnskapen som er kommet frem belyser sentrale spørsmål om anvendelsen av idrettspsykologi, slik at andre som arbeider på fagfeltet vil kunne hente inspirasjon til håndtering av vanskelige utfordringer.

5.3 Praktiske implikasjoner

Hvis funn i studien skal tas til følge, medfører de en rekke praktiske implikasjoner for utdanningsinstitusjoner, foreninger og de som arbeider i fagfeltet. I Norge finnes ikke en egen sertifiseringordning for idrettspsykologiske rådgivere, ei heller faller praksis under noen lovgivning der uetisk atferd vil kunne føre til restriksjoner i praksis eller inndragelse av lisens. Av slike grunner er det nødvendig at de som opptrer i fagfeltet gjør det på en ryddig og god måte. Respondentenes uttalelser gir inntrykk av at de gjør nettopp dette. Men istedenfor å være passive og se på det de mener er feil praksis, foreslår jeg at foreninger, utdanningsinstitusjoner, og fagpersoner på feltet enes om etiske prinsipp for norske idrettspsykologiske rådgivere. På bakgrunn av medlemsordning og krav til medlemmer, kan publikum få kunnskap om hvilke idrettspsykologiske rådgivere som forholder seg til slike prinsipper, og dermed har rett kompetanse til å drive virksomhet av denne art.

Det er klar enighet blant respondentene i at utdanningen bør omhandle etikk i mye større grad for å sikre at kunnskapen på dette området blir hevet. Så lenge det ikke finnes egne etiske retningslinjer for norske idrettspsykologiske rådgivere, bør grunnleggende etisk tenkning og retningslinjer fra andre nasjoner og profesjoner gjennomgås og bearbeides. Her bør vektlegges trening i å oppdage etiske utfordringer og dilemmaer, refleksjon over disse, og håndtering av utfordringene. Praktisk arbeid med slike vanskelige caser vil gi studentene økt kompetanse på et område de vil møte i hverdagen som idrettspsykologiske rådgivere. Utdanningen bør gi studentene kompetansen de trenger til å vurdere prinsipper opp mot hverandre og gjennomføre etiske beslutninger på en tilfredsstillende måte. Her er det naturlig å trekke frem etisk beslutningstaking og opplæring rundt dette som helt sentralt.

Et annet viktig aspekt ved utdanningen må være kunnskap om symptomer på kliniske caser. Idrettspsykologiske rådgivere uten riktig kompetanse skal ikke arbeide med slike tilfeller, men

bør ha nok kunnskap på feltet til å kunne gjenkjenne symptomer av klinisk art. På den måten vil de være bedre rustet til å vurdere tilfeller som bør henvises til en psykolog med mer klinisk profil. Samarbeid med andre fagfelt ses som sentralt i idrettspsykologien.

Muligheten for rådgøring med kolleger synes også som et viktig funn i studien. Å skulle stå alene om å ta vanskelige beslutninger vil være lite gunstig og potensielt skadelig for både idrettspsykologiske rådgivere og andre involverte parter. Vanskelige etiske problemstillinger krever ofte diskusjon og refleksjon for å komme frem til den beslutning som skal taes. Idrettspsykologiske rådgivere bør sørge for å ha et kollegiale tilgjengelig og både be om og tilby assistanse i den etiske refleksjonen og beslutningsprosessen. Et slikt samarbeid vil øke kompetansen hos den enkelte, men bør også deles med hele det idrettspsykologiske kollegium på tvers av nasjoner, slik at man videre har mulighet til å utvikle retningslinjer som er tilrettelagt for idrettspsykologien som fagfelt. I tillegg vil veiledning kunne være et verktøy for å fremme refleksjon, der kompetansen potensielt kan heves ytterligere, både hos veileder og den som veiledes. Kunnskap om veiledning og praktisk gjennomføring av denne bør initieres ved utdanningsinstitusjoner som tilbyr utdanning innen idrettspsykologi, slik det gjøres i andre profesjonsutdanninger. Veiledning bør også være en del av idrettspsykologiske rådgiveres praksis etter endt utdanning (f.eks. kollegaveiledning).

Til slutt legges det til at utdanning og kolleger selvsagt ikke er nok til å gjøre en god jobb som idrettspsykologisk rådgiver. Ansvar for faglig integritet og etisk forsvarlig praksis vil til enhver tid ligge hos den enkelte praktiker. Så på spørsmålet om hvor lang utdanning man må ha, er svaret klart fra én av respondentene: «resten av din karriere».

Referanser

- Acharya, J. (2010). Professional competence of sport psychologist. *British Journal of Sports Medicine*, 44(Suppl 1), i53-i54.
- American Psychological Association. (2002). *APA ethical principles of psychologists and code of conduct*. Hentet 2. mai, 2015 fra www.apa.org/ethics/code/principles.pdf
- Andersen, M. B. (2005a). 'Yeah, I work with Beckham': Issues of confidentiality, privacy and privilege in sport psychology service delivery. *Sport and Exercise Psychology Review*, 1(2), 5-13.
- Andersen, M. B. (Ed.). (2005b). *Sport psychology in practice* (1 ed.). USA: Human kinetics.
- Andersen, M. B., Raalte, J. L. V., & Brewer, B. W. (2001). Sport Psychology Service Delivery: Staying Ethical While Keeping Loose. *Professional Psychology: Research and Practice*, 32(1), 12-18.
- Andersen, M. B., & Speed, H. D. (2013). Therapeutic relationships in applied sport psychology. In S. J. Hanrahan & M. B. Andersen (Eds.), *Routledge Handbook of Applied Sport Psychology*. New York: Routledge.
- Andersen, M. B., Van Raalte, J. L., & Brewer, B. W. (2000). When Sport psychology consultants and graduate students are impaired: Ethical and legal issues in training and supervision. *Journal of Applied Sport Psychology*, 12(2), 134-150. doi: 10.1080/10413200008404219
- Andersen, M. B., & Williams-Rice, B. T. (1996). Supervision in the Education and Training of Sport Psychology Service Providers. *The Sport Psychologist*, 10, 278-290.

Aoyagi, M. W., & Portenga, S. T. (2010). The Role of Positive Ethics and Virtues in the Context of Sport and Performance Psychology Service Delivery. *Professional Psychology-Research and Practice*, 41(3), 253-259. doi: 10.1037/a0019483

Aoyagi, M. W., Portenga, S. T., Poczwadowski, A., Cohen, A. B., & Statler, T. (2012). Reflections and directions: The profession of sport psychology past, present, and future. *Professional Psychology: Research and Practice*, 43(1), 32-38. doi: 10.1037/a0025676

Apa.org (2015). *Who we are*. Hentet 30. april, 2015 fra:
<http://www.apa.org/about/apa/index.aspx>

Association for Applied Sport Psychology (1990). *AASP Ethical Principles and Standards*. Hentet 14. mai 2015 fra <http://www.appliedsportpsych.org/about/ethics/ethics-code/>

Boeije, H. (2002). A Purposeful Approach to the Constant Comparative Method in the Analysis of Qualitative Interviews. *Quality & Quantity*(36), 391-409.

Brown, J. L., & Cogan, K. D. (2006). Ethical clinical practice and sport psychology: When two worlds collide. *Ethics & Behavior*, 16(1), 15-23. doi: 10.1207/s15327019eb1601_3

Canadian Psychological Association (2000). *Canadian Code of Ethics for Psychologists*. Hentet 15. mai 2015 fra: <http://www.cpa.ca/aboutcpa/committees/ethics/codeofethics/>

Cremades, J. G., & Tashman, L. S. (2014a). *Becoming a Sport, Exercise, and Performance Psychology Professional: A Global Perspective*: Taylor & Francis Group.

- Cremades, J. G., & Tashman, L. S. (Eds.). (2014b). *Becoming a sport, exercise, and performance psychology professional*. New York: Psychology Press.
- Cremades, J. G., Tashman, L. S., & Quartiroli, A. (2014). Developing the Pathway to Become a Sport, Exercise, and Performance Psychology Professional. In J. G. Cremades & L. S. Tashman (Eds.), *Becoming a Sport, Exercise, and Performance Psychology Professional*. New York: Psychology Press.
- Dzikus, L., Fisher, L. A., & Hays, K. F. (2012). Shared Responsibility: A Case of and for "Real Life" Ethical Decision-Making in Sport Psychology. *The Sport Psychologist*, 26, 519-539.
- Etzel, E. F., & WatsonII, J. C. (Eds.). (2014). *Ethical issues in sport, exercise, and performance psychology*. West Virginia University: Fitness Information Technology.
- Helsepersonelloven (1999). *Lov om helsepersonell: Trådt i kraft 1. januar 2001*.
- Hsieh, H.-F., & Shannon, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288. doi: 10.1177/1049732305276687
- Håkonsen, K. M., & Standal, K. A. (2002). *Psykologi*. Otta: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Idrett.no (2015). *Etiske veivisere for trenere*. Hentet 16. april, 2015 fra:
http://www.idrett.no/tema/verdier/etiske_veivisere/Sider/trenere.aspx
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser* (2 ed.). Kristiansand: Høyskoleforlaget.

- Knapp, S. J., & VandeCreek, L. D. (2012). *Practical Ethics for Psychologists* (2 ed.). Washington, DC: American Psychological Association.
- Knowles, Z., Gilbourne, D., & Tomlinson, V. (2007). Reflections on the Application of Reflective Practice for Supervision in Applied Sport Psychology. *The Sport Psychologist*, *21*, 109-122.
- Kondracki, N. L., Wellman, N. S., & Amundson, D. R. (2002). Content analysis: review of methods and their applications in nutrition education. *J Nutr Educ Behav*, *34*(4), 224-230.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2010). *Det kvalitative forskningsintervju* (2 ed.). Oslo: Gyldendal Akademiske.
- McCann, S. C. (2008). At the Olympics, everything is a performance issue. *International Journal of Sport & Exercise Psychology*, *6*, 267-276.
- McCullagh, P., & Noble, J. M. (1996). Education and Training in Sport and Exercise psychology. In J. L. V. Raalte & B. W. Brewer (Eds.), *Exploring Sport and Exercise Psychology* (pp. 377-394). Washington: American Psychological Association.
- Moore, Z. E. (2003). Ethical dilemmas in sport psychology: Discussion and recommendations for practice. *Professional Psychology-Research and Practice*, *34*(6), 601-+. doi: 10.1037/0735-7028.34.6.601
- Nideffer, R. M. (1981). *The ethics and practice of applied sport psychology*. Michigan: Movement Publications.

- Norsk Psykologforening (1998). Etiske prinsipper for nordiske psykologer. Oslo: Norsk Psykologforening. Hentet 28. april 2015 fra: <http://www.psykologforeningen.no/Fag-og-profesjon/For-fagutoeverer/Etikk/Etiske-prinsipper-for-nordiske-psykologer>
- Oliver, J. (2013). Ethical practice in sport psychology: challenges in the real world. In S. J. Hanrahan & M. B. Andersen (Eds.), *Routledge Handbook of Applied Sport Psychology* (pp. 60-68). New York, NY: Routledge.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd ed.). California: Sage Publications, Inc.
- Pauline, J. S., Pauline, G. A., Johnson, S. R., & Gamble, K. M. (2006). Ethical issues in exercise psychology. *Ethics & Behavior*, *16*(1), 61-76. doi: 10.1207/s15327019eb1601_6
- Pensgaard, A. M. (2005). Mental trening - veien til optimal prestasjon. *Norsk idrettsmedisin*, *20*(1), 17-19.
- Pensgaard, A. M., & Abrahamsen, F. E. (2012). Potentials and Pitfalls: Short-Term Involvement versus Long-Term Involvement in Sport Psychology with Olympic and Paralympic Athletes. *Journal of Sport Psychology in Action*, *3*(2), 119-126. doi: 10.1080/21520704.2012.683088
- Petrie, T. A., & Diehl, N. S. (1995). Sport Psychology in the Profession of Psychology. *Professional Psychology: Research and Practice*, *26*(3), 288-291.
- Raalte, J. L. V. (2013). Referring clients to other professionals. In M. B. A. Stephanie J. Hanrahan (Ed.), *Routledge Handbook of Applied Sport Psychology* (pp. 205-213). New York: Routledge.

- Raalte, J. L. V., & Brewer, B. W. (Eds.). (1996). *Exploring Sport and Exercise Psychology*. Washington: American Psychological Association.
- Rønnestad, M. H., & Skovholt, T. M. (2003). The Journey of the Counselor and Therapist: Research Findings and Perspectives on Professional Development. *Journal of Career Development, 30*(1).
- SilvaIII, J. M. (1989). Toward the Professionalization of Sport Psychology. *The Sport Psychologist*(3), 265-273.
- Sivertsen, J. (2002). *Vitenskap og rasjonalitet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Smith, J. A. (2004). Reflecting on the development of interpretative phenomenological analysis and its contribution to qualitative research in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 1*(1), 39-54. doi: 10.1191/1478088704qp004oa
- Stapleton, A. B., Hanks, D. M., Hays, K. F., & Parham, W. D. (2010). Ethical Dilemmas in Sport Psychology: A Dialogue on the Unique Aspects Impacting Practice. *Professional Psychology-Research and Practice, 41*(2), 143-152. doi: 10.1037/a0017976
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode* (4 ed.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Thommessen, B., & Wetlesen, J. (2002). *Etisk tenkning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Tod, D. (2013). Training and professional development in applied sport psychology. In S. J. Hanrahan & M. B. Andersen (Eds.), *Routledge Handbook of Applied Sport Psychology*. New York, NY: Routledge.

- Tollefsen, T., Syse, H., & Nicolaisen, R. F. (2002). *Tenkere og ideer*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Uio.no (2015). Oppbygging og gjennomføring. Hentet 16. april, 2015 fra URL:
<http://www.uio.no/studier/program/psykologi-profesjon/oppbygging/>
- Vealey, R. S. (2007). Mental Skills Training in Sport. In G. Tenenbaum & R. C. Eklund (Eds.), *Handbook of Sport Psychology* (pp. 285-309). Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Watson II, J. C., Zizzi, S., & Etzel, E. F. (2006). Ethical training in sport psychology programs: Current training standards. *Ethics & Behavior, 16*(1), 5-14.
- WatsonII, J. C., Clement, D., Harris, B., Leffingwell, T. R., & Hurst, J. (2006). Teacher-Practitioner Multiple-Role Issues in Sport Psychology. *Ethics & Behavior, 16*(1), 41-59. doi: 10.1207/s15327019eb1601_5
- Whelan, J. P., Meyers, A. W., & Elkins, T. D. (1996). Ethics in Sport and Exercise Psychology. In J. L. V. Raalte & B. W. Brewer (Eds.), *Exploring Sport and Exercise Psychology* (pp. 431-447). Washington: American Psychological Association.
- Williams, D. E., & Andersen, M. B. (2012). Identity, Wearing Many Hats, and Boundary Blurring: The Mindful Psychologist on the Way to the Olympic and Paralympic Games. *Journal of Sport Psychology in Action, 3*(2), 139-152.

Vedlegg

Vedlegg 1 – Informasjonsskriv og samtykkeskjema

Vedlegg 2 – Intervjuguide

Vedlegg 3 – Godkjenning av prosjektet fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD)

Vedlegg 1. Informasjonsskriv og samtykkeskjema.

”Etiske dilemmaer i anvendt idrettspsykologi”

Bakgrunn og formål

I idrettspsykologi jobbes det med ulike metoder og teknikker for å bedre utøveres prestasjoner. Arbeidet fører ofte til tett kontakt mellom idrettspsykologisk rådgiver og utøver, og i denne relasjonen kan det oppstå utfordringer som krever kompetanse i håndtering av etiske dilemmaer. Formålet med denne studien er å få innblikk i de etiske dilemmaer som oppstår og hvordan de håndteres, for å gi et bidrag til å øke kompetansen på fagfeltet. Funn i denne studien vil bli beskrevet i forbindelse med innlevering av masteroppgave i faget coaching og psykologi ved Norges Idrettshøgskole.

Du er invitert til å delta i denne studien på grunn av din utdanning og ditt arbeid med utøvere. Dermed er din kompetanse av interesse for studien.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Datainnsamlingen til studien vil foregå gjennom individuelle intervju satt til 60-90 minutter, som taes opp med båndopptaker. Tid og sted for intervju avtales nærmere per e-post eller telefon, der intervjuer vil være fleksibel med tanke på lokasjon og tidspunkt. Eventuelle spørsmål i forhold til gjennomført intervju kan være aktuelt å ta opp i transkripsjonsfasen, men vil ikke ta nevneverdig tid fra informant. Dette kan gjennomføres per e-post eller telefon.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Kun student og veileder i studien vil ha tilgang til data som produseres. Ingen utenforstående vil ha tilgang til opptak eller datamateriale. Prosjektet skal etter planen avsluttes 30.05.2015. Opptak vil bli slettet etter at masteroppgaven er skrevet og levert.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli slettet. Innsyn i datamaterialet og sitater som brukes kan fåes ved å kontakte oss.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med:

Espen Ulltang
Masterstudent
espenulltang@gmail.com
Mobil 41206373.

Anne Marte Pensgaard
Professor/Veileder
a.m.pensgaard@nih.no
Tlf: 23 26 20 00 Sentralbord Nih

Studien er godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datateneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2. Intervjuguide.

INTERVJUGUIDE

1. Ramme (3 min)

- Uformell prat

2. Informasjon (5 min)

- Intervjuer sier litt om temaet for samtalen (bakgrunn, formål) – skrevet mye om etikk i anvendt idrettspsykologi, men lite i Norge. Ønsker å finne ut mer om dette og hvordan idrettspsykologiske rådgivere i Norge arbeider.
- Intervjuet skal brukes til å tette dette tomrommet av kunnskap og gi et bidrag til utvikling av fagfeltet. Taushetsplikt og anonymitet.
- Spør om noe er uklart og om respondenten har noen spørsmål
- Informer om opptak, sørg for samtykke til opptak
- Start opptak

3. Overgangsspørsmål: (5 min)

- Hvordan opplever du å arbeide som idrettspsykologisk rådgiver?
- Hva opplever du som store utfordringer innen ditt fagområde?

4. Nøkkelspørsmål: (50 min)

- **Etiske dilemmaer – hvordan opplever du dette som idrettspsykologisk rådgiver?**
- *Hva opplever du som de største etiske dilemmaer i praksisen din som idrettspsykologisk rådgiver?*
- *Hva opplever du som de hyppigste etiske dilemmaer innen ditt fag?*
- *Hvilke tanker gjør du deg rundt håndtering av slike dilemmaer?*
- *Refleksjon rundt etikk – hvor kommer denne fra?*
- *Hvordan opplever du utøveren i slike situasjoner/utfordringer?*

5. Oppsummering (10 min)

- Oppsummering av intervju.
- Har jeg forstått deg riktig?
- Er det noe du vil legge til?
- Takke for intervju og tiden som er brukt.

Vedlegg 3. Godkjenning av prosjektet fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Anne Marte Pensgaard
Seksjon for coaching og psykologi Norges idrettshøgskole
Postboks 4014 Ullevål Stadion
0806 OSLO

Vår dato: 26.09.2014

Vår ref: 39886 / 3 / AMS

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 17.09.2014. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>39886</i>	<i>Etiske dilemmaer i anvendt idrettspsykologi</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Norges idrettshøgskole, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Anne Marte Pensgaard</i>
<i>Student</i>	<i>Espen Ulltang</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 30.05.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Anne-Mette Somby

Kontaktperson: Anne-Mette Somby tlf: 55 58 24 10

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Espen Ulltang espenulltang@gmail.com

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@svt.uib.no

